

PERSPEKTIVY

PŘÍLOHA KATOLICKÉHO TÝDENÍKU ČERVENEC 1996

Snímek L. Luchman

O VĚROHODNOSTI SVĚDECTVÍ

Základem je živé společenství věřících

Rozhovor s mons. Janem Graubnerem, arcibiskupem olomouckým a metropolitou moravským o tom, jak být církví v čase svízelném

Otče arcibiskupe, byl jste jmenován předsedou přípravné komise chystaného plenárního sněmu naší církve. Jaký účel sleduje tento sněm, tj. jaké důvody vedou k jeho svolání a co bychom od něj rádi očekávali?

Knižní vydání dokumentů II. vatikánského sněmu sice už máme, ale kromě konstituce o liturgii jsme téměř žádný dokument neuvedli v život. Účelem sněmu naší církve není vydávání nových dokumentů nebo opakování starých, ale pokus stát se zdravou církví dneška. Počítá se s širokou diskusí i závažnými rozhodnutími, ale předcházet musí diagnóza dnešní situace i poctivé studium. Nedovedu si představit, že by někdo užitečně přispěl v diskusi, a přitom neznal katechismus.

Někteří lidé nenují nás katolíky v lásce. Jiní jsou vůči církvi kritičtí, ale bez onoho protikatolického ostnu. Dovolte mi citovat publicistku Terezu Brdečkovou, která v lidových novinách ze dne 2. února t. r. napsala mj.: „Hlavní zdroj problémů katolické církve není majetek, ale naprostá neschopnost komunikace s nekatolickou veřejností.“ Autorka patrně nemluví jen za sebe. – V čem vidíte zdroj uvedené komunikační poruchy?

Budme spravedliví k oběma stranám komunikace. Chyba není jen na straně církve. Porovnejte sledovanost hodnotných potadů oproti „trhákům“. Církev nepřichází na trh senzací, ale sděluje duchovní hodnoty, které navíc zavazují. Mýlí se ti, kdo byli „zklamání církví“, čekají-li senzační úspěchy evangelizace. Klesající zájem o církev po eulorii roku 1990 mě nepřekvapuje. Je to jako s Pavlem na atenském Areopágu: dokud řečník vychází posluchačem vsířic, je přijímán, vznesli nároky, většina odchází. – Netvrdím, že děláme všechno správně, chyb máme dost. Chci však upozornit, že se osobně setkávám s mnohými, kdo našli cestu k církvi, a vidím, že

většinu přitáhlo nikoli něco senzačního, ale konkrétní společenství s Bohem v kruhu mladých věřících, rodin, nebo též setkání se zářivě věrohodným křesťanem. To je ta nejnáročnější, ale i neúspěšnější cesta církve ke světu. – Vedle toho jsou hodnoty, které věřící přinášejí světu anonymně, bez nálepky církve.

Jeden z našich čtenářů – shodou okolností z vaší arcidiecéze – si nám v dopise posteskl, že my katolíci se chceme především „udělat sami pro sebe“ a nevěnujeme pozornost a zájem těm ostatním. Má aspoň trochu pravdu?

Znám řadu věřících, kteří žijí pro ty druhé opravdově, ale stesk je pravdivý. Tu se musí mnoho změnit.

Evangelizování některých sociálních skupin je velmi snadné. Víme, jak dopadla např. mše sv. o půlnoci před svátkem Narození Páně v Mostě. K vaší arcidiecézi donedávna patřilo srovnatelně obtížné misijní území – ostravská aglomerace. Jak se připravit a co dělat, aby člověk, tedy kněz, nebyl zaskočen podobnou situací?

Evangelizace přece nemůže začínat účastí na vrcholném tajemství naší víry. Pavel píše Korintánům (1 Kor 3, 1n): „...nemohl jsem k vám mluvit jako k duchovně žijícím, nýbrž jako k smýšlejícím pozemsky, jako k nedospělým v Kristu. Mlékem jsem vás napojil, ne tuhou potravou, neboť dosud jste ho nemohli snést.“ – U nás je situace trochu jiná. Pohraniční venkov je podobný českému, ale ve velkých aglomeracích se najde větší skupina věřících, která je základem atmosféry v kostele. Snad by bylo lépe sloužit vánoční mši o něco dříve a bez velké publicity, zatímco o půlnoci by mohla být volnější bohoslužba slova s vánoční muzikou a s prostorem pro stručné a přátelské oslovení přítomných.

Evangelizaci má předcházet preevangelizace, tedy osvětové i výchovné působení směřující k tomu, aby zvěst Evangelia byla vůbec srozumitelná. Na co především by se měl klást v preevangelizaci důraz? Mámi na mysli poměry

v českých zemích, zejména v samotných Čechách, kde jsou katolíci diasporou.

Jak už jsem řekl, za základ považuji živé společenství věřících. Před několika týdny jsem při akademických bohoslužbách křtil jedenáct vysokoškoláků, bylo přítomno asi pět stovek mladých. Jeden za mnou přišel po mši, že chce být taky pokřtěný a jaké že jsou podmínky. Na mši byl poprvé, jel kolem na bicyklu, všiml si, že do kostela jde hodně mladých a zašel se podívat. Setkání s konkrétním společenstvím v něm probudilo touhu patřit do něj taky. – Někteří naši bohoslovci jezdí s mladými v rámci projektu Antiochia o prázdninách na venkov, kde není živá církev, aby tam žili s místními lidmi a umožnili jim kontakt s církví. Jinde dělali o Vánocích živý betlém uprostřed sídliště. Ve Svitavách tradičně pořádají tříkrálový průvod a ty, co se přijdou podívat, pak pozvou do kostela k oslovujícímu setkání. Ze stovek účastníků pak někteří najdou bližší kontakt, např. dívky chlejí zpívat ve škole.

Existuje magazín pro mládež Anno Domini, známé „Áddecko“. Jeho preevangelizační účinek bývá hodnocen rozdílně, tedy i pozitivně, zejména proto, že probouzí u mladistvých čtenářů upřímný zájem o Boha, o Krista, o víru a o církev. Dokonce se stává podnětem mezigerenační diskuse v rámci rodiny. Toto se, myslím, žádnému z našich časopisů (včetně Perspektiv) nepodařilo. Údajně tam některé texty nejsou věroučně korektní. Co s tím? Připustit jeho zánik? Pokud ano, čím jej nahradit?

Áddecko pokládám za nejlepší časopis pro mládež z těch, které jsou na našem trhu. Mrzí mě jen, že redakce si dostatečně nepřipouští odpovědnost za formaci či deformaci mladých čtenářů. Nejde jen o věroučnou ryzeost, ale častěji o ducha a tón podání, kterým se také vychovává. Možnost nahradit jiným časopisem vidím jako nereálnou. Doufám, že časopis jednou přece jen vyroste z dětských nemocí.

Jako vysokoškolský učitel jsem opakovaně zjišťoval, že vůbec první zvěst o Ježíši Kristu, která mladého člověka pozitivně zaujala, byl rockový muzikál Jesus Christ Superstar. Jak hodnotíte takovou skutečnost ze svého pastýřského hlediska, uvážíme-li, že toto dílo je poznamenáno (možná nezměrně) závažným christologickým bludem, totiž arianismem?

Neznám české zpracování, viděl jsem podání hejčínského gymnázia v angličtině a byl jsem velmi spokojen. Většina jistě nerozuměla, proto je ani nemohl pohoršit žádný důvod, ale všichni hodnotili, že studentu hru hluboce prožívali. Tím nechali diváky nahlédnout do toho, co je v nich jemné, ušlechtilé a krásné.

O hromadné podpisové akci, která proběhla loni mezi laiky rakouských diecézí, se soudy rozcházejí. Někteří v ní vidí destruktivní kritiku magisteria, jiní zase projev chvalitebného zájmu a starosti o církev. Jaký je váš názor?

Kdyby šlo o zapojení takových mas do skutečné obnovy církve, vítal bych to s radostí. Škoda, že se iniciátoři neptají, co máme dělat, abychom více odpovídali Božím plánům a byli církví krásnější. Snižování ideálů a norem na úroveň porušené praxe nemůže vést k obnově církve. Je to však výrazné znamení doby, které nesmíme přehlédnout.

A teď mi dovoďte osobní otázku. Z těsné blízkosti jsem mohl pozorovat, že v nynější pohnuté době lidé pověřeni vysokými funkcemi (ministrů, poslanci apod.) moc nečtou. Nemají čas. Mají biskupové čas na čtení knih u časopisu? Mohl jste si v loňském roce dovolit číst knihu či dokonce knihy? Kterou knihu byste našim čtenářům doporučil?

Máte pravdu, nyní čtu mnoho, ale spíš dokumenty a podobné materiály. Časopisy jen prolístuji a čtu spíš to, nač jsem upozomen. Poslední kniha, kterou čtu, je „Božské dohodružství“ Igino Giordaniho.

Na závěr bych se vás rád zeptal, co si myslíte o příloze Katolického týdeníku Perspektivy. Budu vděčný za vaši kritiku.

Žel Bohu, nečtu je tak poctivě, abych se mohl odvážit pravdivé kritiky.

Díky za rozhovor

S otcem arcibiskupem rozmlouval Petr Příhoda

KŘESŤANSTVÍ V SVĚTĚ

EUTANAZIE - PROBLÉM ŽITŘKA

Petr Příhoda

Není pravda, že by si naše sekulární média vůbec nevšímala problémů etiky a morálky (obou výrazů se velmi často užívá jako synonym). Etika v podnikání, v politice, v novinářství – to jsou témata zmiňovaná poměrně často. Není divu: život sám neustále předkládá otázku, co je (resp. není) správné. Víceji nesprávněmu jednání je člověk mnohem vnímavější, cítí-li se jeho obětí. Má-li naopak za to, že mu takové jednání vyhovuje, smiřuje se s ním ochotněji a je hotov jeho mravní rozměr popíjet jako nepatřičný.

A o to dnes jde. Ve veřejné rozpravě, kterou sledujeme ve sdělovacích prostředcích, se velmi často projevují důmyslné úskočné strategie, jejichž cílem je odproblematizovat mravní problém. K tomu slouží různá slovní klíše formulovaná tak, aby zněla jako samozřejmosti a aby táženi se po mravním rozměru určitého konání vypadalo jako nepatřičné, jako „moralizování“ (sám tento výraz má dnes význam hanlivý). Takovými klíši jsou např. hesla (vydáváná za argumenty) vyhlášená „sledování vlastního zájmu“ za nejvlastnější, nejprůběžnější, nejrozumnější (nej-nej-nej...) pohnutku lidské činnosti. Podobně i tvrzení, že „žena má právo rozhodovat o svém mateřství“, nebo že „člověk má právo na důstojnou smrt“.

Všechna tato klíše určité významy zakrývají. Co vůbec znamená „důstojný“? Kde se bere potřeba takového slova? – Pojmová dvojice „důstojný–nedůstojný“ má původ v tušení jakési hodnotové hierarchie spjaté s bytostně lidským způsobem existence. Zvýšata se důstojnost nechovají (to jen my si je antropomorfizujeme: teprve pak vypadá kokršpaněl „důstojněji“ než ratlík). Jaká smrt je vlastně „důstojná“? A jaká je ta „nedůstojná“? – Uživateli hesel si takové otázky nekladou. Z kontextu jejich projevů lze usuzovat, že nedůstojné je – utrpení.

Utrpení je jistě bolestné, často sklízející; a přílišné utrpení může být smrtící. Například mnoho lidí dnes umírá na úrazy, které jim působí i jiní lidé. Uplatňování „práva na důstojnou smrt“ však může být programovým usilováním o život bez utrpení, což může vést – podobně jako jiné utopie, např. „odsuzování nerovnosti“ – k obličným důsledkům.

Letmé novinářské debaty o eutanazii svědčí o postupujícím rozkladu křesťanského pojetí mravnosti a o jeho nahrazení přístupem utilitaristickým (v lepším případě stoickém). Konsumismus, který se rozmáhá v současné euroamerické civilizaci, vyznává princip slasti a oslavuje život v plné síle. Proto vnímá úbytek síly či státní je pro pouhým ubýváním a utrpení jako skandál, něco, co by vlastně nemělo být. Smrt je mu nesmyslnou, byť nevyhnutelnou absurditou, proto je za vhodné „být při tom co nejmenší“, resp. „mít to co nejrychleji za sebou“.

Toto pojetí opanovalo zatím Holandsko a kus Austrálie, k němuž se prý hodla připojit Nový Zéland. Jeho přitažlivost pro duchovně devastované postkomunistické země je nesporná a je záhodno s tím počítat, jakkoli s ním bude boj možná nerovný. Ministr spravedlnosti, který před volbami s kartou eutanazie vyrukoval, se dovolává údajně většinového veřejného mínění. Možná, že má s touto věcí pravdu. Zdá se však, že veřejné mínění tentokrát dost dobře neví, co míní.

I když většina vychází z ateistických, resp. agnostických pozic, netuší o možnostech zneužití legálně dostupné eutanazie, ani o nekompetentních žádostech a jejich nekompetentnímu vyhovění, kdy o eutanazii budou žádat lidé depresivní nebo opuštění – a neznají nebo nedbají lékařů jim budou ochotni vyhovět. Veřejné mínění asi netuší riziko zásadní změny postoje k životu, bude-li žít s předznamenáním možnosti legálně jej ukončit. Neví, že právní racionalita se pak může dát do pohybu, o němž nelze říci, kdy a kde se zastaví. Vyhoví-li lékař pacientovi, který svůj vlastní život shledal nehodným žítí, zdalipak si na tento pojem nezvykneme? Nezáleží pak o hodnotě něčeho (nikoli svého) života rozhodovat i jiní? Nebude pak odtud jen krůček k nevyžádané eutanazii?

Eutanazii se rozumí šetrné usmrcení pacienta na jeho vlastní žádost. Míněn je pacient trpící nevyléčitelnou strastiplnou nemocí nebo postižením (např. porázovým), které drasticky omezuje jeho životní možnosti.

Eutanazii není, když pacient smířený s blíží se smrtí odmítne další léčbu, o níž správně tuší, že už je zbytečná. Eutanazii není, upustí-li lékař po zralé a odpovědné úvaze od dalších oživovacích procedur, když je zřejmé, že pacientův čas se naplnil. Dovolit zemřít není totéž, co usmrtit. Přesto se užívají dva nesprávné termíny: pasivní eutanazie pro to první a aktivní eutanazie pro to druhé. Je to úskok: zahrneme-li obojí pod stejný rodový pojem, zdá se, že mezi tím už není tak velký rozdíl, a pak můžeme v dobovém stylu kladněji prohlásit: „Vždyť je to stejné jedno.“ – Proč „v dobovém stylu“? Všimněme si, že se nápadně často setkáváme se snahou vydávat nestojně za stejné...

Volání po eutanazii přichází v době, která si neví rady se smrtí, a proto „odepisuje“ umírajícího: nejen lékařské týmy, ale ani rodinní příslušníci nemají umírajícímu co říci a on nemá co říci jim. Situace umírajícího je svým způsobem děsivá. Představme si člověka, jakých je hodně: v hlavě světónázorový chaos (tj. směs relativismu, agnosticismu a útržky příležitostných ideologií); měl asi rád své blízké a oni asi jeho, ale nějak to všechno klouzalo po povrchu, o tom nejdůležitějším (ať už to bylo cokoli) spolu nikdy otevřeně nepromluvíli; měl svou práci a v důchodu svá hobby, o smyslu života však nepřemýšlel; na stará kolena čelil stále častějším neduhům, ale nějak to šlo, „díky za každé nové ráno“ – až ho ten poslední (a on tuší, že je to už ten poslední) dostal do naprosto odosobněného a odosobňujícího prostředí nemocnice; a zde, uprostřed bělostných stěn, lůžkovin a plášťů, se ocitá tvář v tvář nepochopitelné Noci, se zcela sám. Ti kolem něho ubíhají oči, svádějí řeč na banality... ne, to je k nesnesení, proboha, udělejte konec, usnout, usnout a už se neprobudit! – Tuto možnost chce mít člověk, jakých je hodně, předem zajištěnu. Tuto je hlavní důvod žádosti o eutanazii, v níž obě strany (umírající a ti kolem) mohou vidět úlevné východisko z tíživé situace, na niž nejsou připraveny.

Také existují nemoci kruté, není jich mnoho, ani těch nešťastníků není mnoho, ale umírá se na ně jako na mučedle. Když se o nich medik dovídá, tají dech a říká si: „Proboha, takhle bych umřít nechtěl!“ I svědkové takového umírání se cítí na mučedle. Jedna z nich (amyotrofická laterální skleróza) byla před lety oním počátkem holandské rozpravy o eutanazii.

Existuje typ horlivých obhájců křesťanských mravů, jejichž horlivost spojená s absencí moudrosti zavádá podezření z farizejství. Než začnou brojit proti eutanazii, měli by o těchto nemocích vědět, protože by proti není tak snadné, jak si představují. Jsou totiž situace v každém ohledu mezní, jedinečné, snad jen kniha Jobova předjímá osů z nich. Pojmeme-li je jako problém (Bože, jak inflační je toto slovo!), pak jeho řešení nemůže být jiné než heroické. Lépe řečeno: bez mimořádně živé Boží přítomnosti to již lze pouze prosit jsou některé situace neřešitelné. Mluva o nich se tuze snadno stává žvaněním...

Přesto je na místě říci eutanazii NE. Lidský život je v Božích, nikoli lidských rukou – a eutanazie je popření Boží suverenity. Co když je strastiplné umírání příležitostí k nejdůležitějšímu setkání s Bohem na tomto světě?

Kristus zemřel na kříži. To znamená: trpěl do hořkého konce (kde je jaká řeč o eutanazii?).

NENÍ MEDITACE JAKO MEDITACE

Jan Polivka

Zvláštní způsob meditace je prováděn v hnutí, které ji má přímo v názvu: *transcendentalní meditace* (= TM). Její nebezpečnost bývá často podceňována. Ještě Waldensels psal, že „lidé nábožensky otevření mohou pomocí TM oživit své původní náboženství“. O těch, kteří je takto skutečně oživil, není známo prakticky nic. Mnohem víc se toho ví o těch, kteří se přiklonili k hnutí TM a utrpěli na duševním zdraví značné škody. Zakladatel hnutí Mahesh Prasad Varma, později známý spíše jako Maharishi Mahesh Yogi, je v hnutí kulturně uctíván a považován za obnovitele vědecké moudrosti. Začal s myšlenkou, že dobrá meditační technika může být jednoduchou cestou ke štěstí a naplnění života. Všechny problémy se vyřeší, když se lidstvo pomocí této meditace zbožší. Metoda prý byla známa už dávno: používali ji Krišna, Buddha a také Kristus, jen se na ni pozapomnělo.

Úspěchy byly zpočátku nevelké. Poté, co Mahesh odešel na Západ, ho navštívili Beatles, což prospělo rozšíření a popularitě hnutí. Ti se však od něj brzy důrazně distancovali, což už je méně známo. Hnutí pak mělo úspěchy hlavně mezi studenty. Uplatnila se teze, že TM je „jednoduchá, přirozená a vědecky ověřená metoda“, kterou může praktikovat kdokoli, aniž by opustil své náboženství. Je pouze třeba věnovat meditaci dvacet minut denně. Lze očekávat i různé magické účinky, levitaci, jasnovidecivní aj. Existuje pět stupňů TM, počínaje vědomím transcendentalním a konče vědomím božským. Všechny problémy lze „odmeditovat“. Popisuje se tzv. Maharishiho efekt: pokud bude TM praktikovat aspoň jedno procento světové populace, vznikne ideální společnost věku osvěcení zcela bez nemocí, utrpení, inflace, nezaměstnanosti a ostatních neduhů. „Odpověď na každý problém je konstatování, že neexistuje. Pokud člověk pozná tuto pravdu, je bez problémů.“ Poněkud to připomíná Christian Science paní Bakerové.

Začíná se kurzy základními, následují nástavbové a seminární. Vrchol představují kurzy *sidhu*, které vyvolávají různé psychické poruchy a představují značné riziko. Dokonce existují centra joginských letců (sidhů), kteří mají svými lety zlepšovat světovou atmosféru.

V r. 1972 byl vyhlášen Světový plán řešení všech problémů a byla založena Maharishiho mezinárodní univerzita. Rokem 1975 prý již začal věk osvěcení. O rok později zahájila činnost Světová vláda věku osvěcení s deseti ministry (tj. jejímž sídlem je švýcarský Seelisberg). Vůči jednotlivým světovým vládám má zaujmout jakousi rodičovskou roli.

V TM byla vždy snaha přizpůsobit své koncepty západní civilizaci, která „věří ve vědu“, a dokonce proniknout i do vědecké metody do škol. V USA se to nakonec nepodařilo. – TM má řadu organizací s dosti nečekanými názvy: SCI Tech (Microcomputers), Deutsche Kultur Stiftung aj. Existuje řada tréninkových programů, počínaje programy TM pro učitele a konče programy pro guverny a ministry. Všechny spojuje autorita *guru*, jemuž je každý učitel povinován prohlášením loajality.

Technologie TM se může v počátečních fázích projevovala kladně, např. u psychosomatických chorob. Poměrně brzy však nastávají komplikace: výrazná egocentrická prožívání, ztrata zájmu o okolí, pocit zvláštní otupělosti a posléze spokojenost se vším („problémy zmizely“).

TM je rozšířena asi v 80 zemích, nejvíce pravděpodobně v USA. Podle údajů organizace absolvovalo její kurzy cca dva a půl milionu lidí, z toho milion v USA. Evropskými centry jsou Maharishi European Research University ve Weggisu (Švýcarsko) a Maharishi University of Natural Law (zámek Mentmore ve Velké Británii) a řada dalších.

Riziko vzniku závislosti je největší u mladých lidí. Delší praktikování TM u nich vede k pocitu šťastné otupělosti, k nezájmu o realitu a k dobré ovladatelnosti, což je pro hnutí výhodné. Není to zrovna vábný model slibované „ideální společnosti“. Aktivita TM je u nás v současné době nemalá.

GLOSÁŘ

15. června, kdy už bylo šesté číslo *Perspektiv* ve výrobě, se konalo za účasti kardinála M. Vlika každoroční kolokvium „Církev a média“. Na čtyřicet novinářů z katolických médií tentokrát jednalo o velmi konkrétních problémech. Způsob prezentování církve v médiích (její „mediální strategie“) byl shledán nedostatečným. – Velmi aktuálně zněla otázka, jak se zachovat, hrozilo-li, že sekulární média využijí našich pochybení a nepravosti ke skandalizaci církve. Všichni, kdo na toto téma aktivně vystoupili, mají zato, že bychom se s tím měli vypořádat sami, bez odkladu a veřejně, a nedávat tak příležitost jiným. – Otevřeně se debatovalo o těžkostech některých našich médií, *Katolického týdeníku* a *Anno Domini* především. I když bylo „Adéčko“ podrobena kritice, shodli se všichni na stanovisku, které v interview pro *Perspektivy* vyjádřil i moravský metropolita mons. Jan Graubner, že totiž Adéčko je naším nesporně nejlepším časopisem pro mládež, ale že by se mělo vystříhat některých neuvážeností. Ve vzduchu však visí otázka jeho distribuce. Kolokvium ji neřešilo, vhodný způsob by však měl být nalezen co nejdříve. – Pozornost upoutalo vystoupení redaktorů týdeníku *Světlo*. Je známo, že tento osobitý časopis má zejména vůči KT a *Perspektivám* kritické výhrady. Otevřená rozprava však vztahům prospěla a lze doufat, že přínejmenším zmírní návyk podezírat ty druhé z nepravých záměrů. – Výrazně a sympaticky se uvedli kolegové z *Mezinárodního katolického Reportu*. – Všichni si uvědomili užitečnost takových setkání, k nimž by mělo docházet častěji než jednou za rok.

Také ODS jakožto největší koaliční strana je nyní nakloněna restitucím církevního majetku. Nikoli všeho toho, o který ohral církev komunistický režim, ale aspoň jeho významné části, zejména lesů. K souhlasu ODS došlo pod nátlakem, což není okolnost nejvhodnější. Není však divoká k radosti, spíše dva důvody k starosti. Výnos z církevních lesů je odhadován na cca 100 milionů ročně. To je něco přes desetinu dnešního církevního rozpočtu. Starost o ekonomickou existenci církve nás to nezabírá. Další starostí je fakt, že blahobyt vládní menšina má proti sobě parlamentní většinu, o jejíž blahobyt si netřeba dělat iluze.

V příštím čísle prázdninových Perspektiv si mimo jiné přečtete:

zajímavý rozhovor s našim předním islámologem Doc. PhDr. Lubošem Kropáčkem, pracovníkem Ústavu Blízkého východu a Afriky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, s titulem *BOJÍME SE ISLAMU... Pročatin tady máli ukázka:*

Jak vnímají muslimové (proští věřící, intelektuální křesťanství? Vnímají současnou moderní, tj. „západní“ civilizaci jako křesťanskou, anebo jako sekulární, tj. odnáboženštěnou?

Nelze odpovědět paušálně. Muslimští intelektuálové si uvědomili již počátkem 20. století, že Západ, který si jejich zemi podrobil svou organizační, technickou a vojenskou převahou, je silně sekularizovaný. Někteří z nich v tom viděli směr k následování, ale v širokých vrstvách žily ještě tradiční stereotypy. Proto se tam pro kolonialismus Západu a pro jeho životní styl ujal burčující označení „nové křesťanství“. Americký žurnalistický žargon má ostatně zálibu v metaforě „křesťanských křížů“ (crusades). Je to zrcadlo svá obdoba setmování brožbu „důlhu“ v publicistice muslimské i západní. Od šedesátých let se mezi muslimy šíří přesvědčení, že křesťanství na Západě se vyčerpalo, podleho materialismu, nedokáže a snad ani nechce čelit mravnímu rozkladu apod. Takové představy přizívají i brakové filmy, jimiž se Západ sám „představuje“ v komerčních televizích a kinech zmateným mládeži. Muslimští kazatelé pak o tomto rozkladu rádi plamenně hovoří.

NEDOBROVOLNÁ REZIGNACE

Jaroslav Šebek

Uprostřed léta před 65 lety si většina československého tisku nemohla stěžovat na okurkovou sezónu. Vcelku poklidné společenské dění totiž 14. července 1931 rozvířila překvapující zpráva o rezignaci pražského arcibiskupa Františka Kordače. Na pohled běžná událost záhy vyvolala nebyvalou polemiku a přerostla do jedné z největších církevních afér v meziválečném Československu.

FILOZOF NA STOLCI SV. VOJTĚCHA

Hlavní aktér dění měl ve svých téměř 80 letech (narodil se v roce 1852) již nepochybně nárok na odpočinek po bohatě naplněném životě. Stručné encyklopedické údaje nám zprostředkují o jeho životě následující obraz. Léta 1873–1879 trávil v Collegio Germanico a v Římě byl také vysvěcen na kněze. Poté následovalo šest let jeho kaplanování v Liberci, kde v té době byla absolutní německá většina. V roce 1885 přišel jako profesor do Litoměřic. Od r. 1890 byl rektorem semináře. V roce 1905 přešel jako profesor filozofie na pražskou univerzitu, kde si jeho přednáškové záhy získaly značnou popularitu. Stejně tak měla úspěch i nedělní kázání pro pražské vysokoškolské při akademických bohoslužbách v kostele sv. Klimenta. Pro svůj asketický zevnějšek byl srovnáván s profesorem Masarykem, i když se jejich názorové světy diametrálně rozcházely a Kordač s Masarykem spolu vedli mnoho polemických diskusí.

Nejvýznamnější úkol na sebe ale přijímá v září 1919, kdy byl jmenován pražským arcibiskupem. Jeho působení v tomto úřadě nebylo ještě zdaleka doceněno. Přichází totiž do složité situace, která byla způsobena jednak silnou protikatolickou vlnou po vzniku republiky, jednak vnitrocírkevní nejednotou v podobě ostrého konfliktu mezi reformním a konzervativním proudem. Právě Kordačovu zásluhou byl rozkol překonán a svou autoritou přispěl ke konsolidaci českého katolicismu, který dokázal obhájit i v prudkých diskusích s odpůrci. Současně si ale jeho výrazné sociální cílení získalo sympatie v řadách nekatolíků. V této souvislosti jsou známa jeho vystoupení na obranu chudých a nemajetných počátkem 30. let, kdy se nad československým vznášel příznak hospodářské krize. Varoval v nich před egoismem dravého kapitalismu a vyzýval k potřebě solidarity. Prorocky přitom upozornil, že opomenutí sociální dimenze ekonomiky otevírá prostor komunistické demagogii se všemi důsledky.

Za arcibiskupa Kordače byla prodána jezuitská kolej v Klementinu a malostranská seminářská zahrada a za získané peníze zahájena stavba současné budovy pražského bohosloveckého semináře v Dejvicích.

KONFLIKT S NUNCIEM

V červnu 1931 vykonal F. Kordač náročné vizitační cestu po pražské diecézi. Po jejím skončení se za ním neočekávaně dostavil nuncius důvěrník, provinciál jezuitů Škarek, který mu tlumočil požadavek rezignace z důvodu jeho nemoci (několik měsíců před tím byl totiž dvakrát raněn mrtvicí a prodělal těžký zápal plic) a stříh. Kordač této žádosti vyhověl a žádanou rezignaci podepsal. Přes určitou nečekanost byl přijat Kordačův odchod jako fakt vcelku pochopitelný.

Věci však vzaly nečekaně rychlý obrát. Dva dny po oznámení rezignace přijal Kordač redaktora Národní politiky a v rozhovoru naznačil, že jeho odstoupení nebylo zle dobrovolné, a že v pozadí všeho je nuncius. V Praze nebylo tajemstvím, že již delší dobu nejsou jejich vzájemné vztahy právě nejlepší. Ciriáci, který přišel do Prahy v březnu 1928, byl jedním z hlavních tvůrců modu vivendi, který upravoval církevní právní poměry v nově vzniklém státě. Již od počátku byl kontrolován s velmi prostým Kordačovým životním stylem, na který si jen obtížně zvykal. Závažnější bylo, že nuncius bydlel a udržoval v Arcibiskupském paláci, kde bylo těžké vytvořit samostatné prostředí, nezbytné pro dobré fungování diplomatického úřadu. Proto usiloval o zakoupení rezidence pro nunciaturu a vylý v Karlových Varech, kde chtěl zřídit letní byt. To ovšem Kordač považoval za zbytečné. Další příčinou vzájemných neshod byly i spory v otázce jurisdikce, kdy se Kordač jen těžko smiřoval s tím, že světicím biskupem nebyl jmenován jím navržený kandidát. Kromě toho nebyla v pražské arcidiecézi důsledně rozvíjena Katolická akce, směřující

k obnově katolického života v moderní společnosti.

Část viny na stupňujícím se konfliktu tak nesl i Kordač, který se stále více uzavíral do sebe a jeho komunikace s okolím byla značně obtížná, na čemž se nepochybně podepisoval i jeho věk.

Po nečekaném Kordačově vystoupení v tisku přilil olej do ohně i rozsáhlý článek profesora dogmatiky teologické fakulty Vojtěcha Sandy (pod pseudonymem), v němž označil rezignaci za násilně vynucenou, a tudíž z hlediska církevního práva neplatnou. V tuto chvíli spustil mohutnou kampaň socialistický tisk, který obhajoval Kordače jako zastávce sociální spravedlnosti a zdrcující kritice podrobil poněkud nákladnější životní styl nuncia. Celá aféra se ovšem stala i vítaným soustem pro bulvární plátky.

V církevním prostředí našel Kordač velkou podporu u sudetoněmeckých kněží. Popularitu si v řadách německého duchovenstva získal zejména svou kritikou sociální nespravedlnosti a neokázalým životním stylem. V té době již byla pohraniční území s německou většinou tvrdě postižena nezaměstnaností a zhoršením životní úrovně. Kromě toho však byl Kordač znám svou národnostní tolerancí, která se datovala od doby jeho působení v severních Čechách na přelomu století. Předseda německých křesťanských sociálů Karl Hilgenrainer o něm dokonce po jeho odstoupení prohlásil, že v jeho osobě odešel jediný možný tvůrce jednoty českého a německého katolicismu.

Na Kordačovu obranu vystoupil aktivně zejména německý katolický deník Deutsche Presse, který na začátku srpna přinesl několik článků kritizujících nuncia. Naopak český klérus stál v konfliktu jednoznačně na nunciově straně a vyjádřil mu také několikrát svou podporu. Nuncius sám označil spekulace o účasti na Kordačově odchodu za smyšlenku, která má za cíl diskreditovat jeho osobu. Kapitální vikář Pícha, pověřený vedením arcidiecéze, byl nucen vyhlásit 12. srpna moratorium na jakékoli další diskuse ke Kordačovu případu s tím, že jediné kompetentní vyjádření učiní biskupská konference. Přesto ještě 24. srpna uspořádali němečtí kněží v Chebu velké shromáždění, kde vyslovili nunciu nedůvěru. Závěrečné slovo k celému případu padlo na olomouckém zasedání československé biskupské konference začátkem října 1931. Ta s konečnou platností vzala na vědomí Kordačovu rezignaci a oznámila i nové obsazení arcibiskupského stolec.

Mořic Pícha, který údajně usiloval o arcibiskupský úřad, ho nakonec nedosáhl. Hlavním důvodem byla nepochybně jeho minulost z doby rakouské monarchie, lépe řečeno jeho jmenování generálním vikářem za arcibiskupa Huyna v roce 1917. Tím se stal zřejmě nepřijatelným pro československou vládní msta, která podle modu vivendi kandidáty schvalovala. Volba nakonec padla na hradeckého biskupa Karla Kašpara, který měl již od doby římských studií velmi úzké styky s Vatikánem a byl i osobním přítelem papeže. Kromě toho byl ve výhodu i z ryze světského hlediska: udržoval poměrně čilé styky s představiteli agrárníku, kteří byli naší nejsilnější politickou stranou.

Současně byly vyneseny vůči hlavním aktérům zmíněných polemik církevní tresty. Profesor Šanda byl zbaven kanonické mise a nucen odejít z fakulty. Nejvíce byli postiženi představitelé německého duchovenstva. Deníku Deutsche Presse bylo odňato církevní schválení a jeho vydavatel Magerl byl suspendován. Stejně tak byla postižena i řada dalších německých katolických tiskovin. Německý kněžský spolek, který působil v pražské arcidiecézi, byl biskupským rozhodnutím rozpuštěn.

Nový pražský arcibiskup ale projevil mimořádnou snahu o smíření. Již za několik týdnů byl všem tiskovinám znovu vrácen církevní souhlas a Magerl se mohl znovu vrátit do vedení listu. Během Kašparovy setkáni s německými kněžími v únoru 1932 v Chebu byla znovu povolena i činnost kněžským spolkům. Je ovšem pochopitelné, že se ještě před-

tím Kašparovi omluvili za porušení církevní disciplíny.

Jediný, kdo zůstal v církevním trestu, byl profesor Šanda, který se po svém nedobrovolném odchodu z teologické fakulty stal docentem orientalistiky na filozofii. Na teologii se ovšem vrátil ještě jednou, tentokrát jako její děkan. Na začátku 50. let byl totiž komunistickým režimem pověřen reorganizací teologických studií a přesunem fakulty z Prahy do Litoměřic. Zde také v roce 1953 zemřel.

V důsledku postoje během této aféry si český katolicismus získal podporu Vatikánu, což se ukázalo jako důležitý faktor v době nastupujícího nacismu, ohrožujícího československou demokracii. Německý katolicismus si svým nelояlním postupem naopak vysloužil ztrátu důvěry, kterou měl za svůj rozhodný protirakouský postoj v době vzniku republiky.

EPILOG

Po své rezignaci žil značně zatrpklý arcibiskup ve své rezidenci v Dolních Břežanech a sepisoval zde paměti, v nichž vehementně a bohužel již velmi nekriticky obhajoval svůj postup během konfliktu s Ciriáci. Vydání Kordačových pamětí bylo na příkaz tehdejšího ministra zahraničí Beneše raději zastaveno a manuskript umístěn v archivu. Na jaře 1934 ukrouzl při procházce a ke komplikované zlomenině se přidal zápal plic. Koncem dubna arcibiskup Kordač zemřel.

Nuncius Ciriaci se objevil na titulních stranách československého tisku ještě jednou, v roce 1933. V červenci tohoto roku totiž agrární tisk napadl skutečnost, že zatím nebyl v Československu jmenován kardinál, a obvinil nuncia ze zaujatosti. Ciriaci vzápětí nato zaslal dopis Andreji Hlinkovi, v němž mu vyjádřil podporu v jeho úsilí o zrovnoprávnění Slováků. Tento fakt znovu rozproudil živou diskusi v tisku. Dopis totiž následoval jenom několik dní po mohutné protičeskoslovenské demonstraci Hlinkových přívrženců v Nitře, která proběhla v rámci oslav 1100. výročí posvěcení prvního křesťanského kostela v Nitře. Tentokrát již Ciriaci svou pozici neustál a potě, co byl z Prahy odvolán, přešel jako nuncius do Portugalska. Zemřel na sklonku 60. let.

Domnívám se, že odvolání arcibiskupa Kordače se nedá jednoduše shrnout do sporu mezi ním a nunciem. Možná, že osobní spory mezi arcibiskupem a nunciem, na nichž měly svůj podíl oba aktéři, poskytlý senzáční kulisu, která dala celému případu příchut dramatičnosti. Dosavadní fakta ale nasvědčují tomu, že hlavním důvodem byla snaha Vatikánu mít na arcibiskupském stolci osobnost, která bude garantem papežské politiky, tedy zejména již zmíněné Katolické akce, jejímž iniciátorem byl Pius XI. Kordač byl nepochybně výraznou osobností s obrovským rozhledem a moderními názory, ovšem co se týká církevní strategie, byl přece jenom svými kořeny svázán s představami minulého století. Přesto však nepatří k postavám, které by měly skončit v propasti zapomnění.

Autor je pracovníkem Historického ústavu AV ČR

Snímek archivu

Jak (ne)číst koncilové dokumenty

Josef Dolista

Snaha o správný výklad textu je důležitá nejen pro odborníky biblických věd, ale i pro ty, kteří se zabývají texty církevních magisterií v jejich dějinném kontextu, včetně koncilů. Čtenáři sice nelze upřít právo číst je tzv. laicky, je ovšem otázka, nakolik správně a do jaké hloubky je pochopí. Bez znalosti souvislostí se dokonce může zdát, že se tu sděluje dávno známá pravda, ale většina čtenářů unikne, že text v sobě ukrývá něco, co se po hlubším pochopení může stát doslova výbušninou. Proto i když si lidé u nás už mohli dokumenty Druhého vatikánského koncilu opatřit, nemusí to ještě znamenat, že jejich texty budou číst v hlubších souvislostech a s dostatečným porozuměním. – Uvedme tedy několik interpretačních zásad.

1. Žádný koncil nesmí být vykládán v rozporu s tradicí církve.

Pro teologa je nepředstavitelná možnost interpretovat texty magisteria nebiblicky a popírat duchovní bohatství církve z její historie. To však nevylučuje možnost sdělení nového, dosud nedostatečně reflektovaného aspektu Zjevení. Ve většině případů docházelo na koncilech k odkrytí pozapomenutých pravd tradice. V odstupu od konce koncilu můžeme konstatovat, že právě *progressivní* koncilní otčové byli vlastně *konzervativní*, protože objevili ve staré tradici něco, co bylo nutné říci současné době. A tzv. *konzervativní* teologové se stali velmi, až *neutěšně extrémními*, protože nepoznali znamení doby, které dalo podnět k objevu zasutých pravd. Nové myšlenky v koncilních textech vyjadřují kritické připomínky ke záženému pojetí zjevených pravd v posledních desetiletích až staletích. To nové je *oživení pravd univerzální církve* v jejich původním rozsahu. Tento aspekt má dopad také na ekumenické myšlení. Právě ekumenická teologie poukazuje na to, že návrat k tradici způsobuje *progressivnost* církve.

2. Koncilní texty obsahují i kompromisní formulace.

Na koncilu byl každý dokument projednáván mnoha koncilními otcí, o každém textu se hlasovalo a bylo nuno získat většinu hlasů. V této souvislosti se objevil výraz „kontradiktorní pluralismus“, tj. snaha vyjádřit otevřenost textů a výpovědi pro různé směry. Při argumentaci pomocí koncilních dokumentů někteří tvrdí: „Druhý vatikánský koncil říká, že...“ – druzí naopak oponují: „Tak to koncil nemínil.“ Je zcela možné, že obě argumentace postihují část pravdy. Hluboká teologická reflexe vyžaduje delší čas. Zmíněné kompromisy jsou buď věcné syntézy hledisek, nebo prostě odložené řešení do budoucnosti (dílami kompromis), když není dohře možné sjednotit se v přítomnosti.

3. Vědět, jak text vznikl.

Je velmi důležité všimnout si i toho, co texty koncilu explicitně nesdělují, tím však vyzývají u určitého faktu Zjevení k hlubší teologické úvaze. Klasickým příkladem mohou být oslavy mariánské dogmata. Např. dogma o nanebevzetí Panny Marie skrývá v sobě mnohem větší bohatství, než aby bylo pouhým podnětem k diskusi o způsobu smrti Panny Marie. Dále je nutno znát stupeň závaznosti textu a jejich smysl.

4. Číst vcelku – výpovědi celého koncilu nebo ucelené části jiných projevů magisteria, nikoliv fragmenty mimo kontext.

Je známo, že se na koncil odvolávají nejrozličnější skupiny, které si nejednou protřečí. Proto je důležité rozpoznat duchovní odkaz koncilu a odlišit jej od litery a chybné hermeneutiky koncilních výpovědí.

Závěr.

Vydáním dokumentu, na které křesťané v naší zemi dlouho čekali, jsme vyzváni seznámit se s duchem koncilu, který na nás vane při studiu jeho odkazu. Ukrývá se v každém dílčím dokumentu i v jejich celku. Nechť se stanou předmětem našich úvah i meditací.

ANKETA

Jak
ONI
vidí NÁS

Snímek Jaroslav Hodík

Na několik známých osobností, které se neproklamují jako katolíci, ale nemají ke katolické církvi nepřátelský vztah, jsme se obrátili dopisem, který končí anketní otázkou:

Pausální soudy týkající se celých velkých skupin lidí jsou vždycky osídlné. Naše výpovědi např. o „Čechách vůbec“ („Slovácích vůbec“, „Němcích vůbec“ atd.) vždycky zavádějí. Naproti tomu výpovědi o zájmových či ideových skupinách mohou být při vši své nepřesnosti nějak výstižné, protože v těchto skupinách se lidé sdružují dobrovolně a podle určitých měřítek, odpovídajících postojům jednotlivých členů. Proto není bezdůvodné mluvit např. o katolících, aspoň někdy.

Pohled na určitou skupinu bývá stereotypizovaný, což znamená, že v něm přicházejí ke slovu i motivy iracionální povahy. Nevadí. Dovolujeme si vám položit otázku: Jakým způsobem u nás dnes pohoršují (dráždí, odpuzují, deprimují apod.) katolíci nekatolíky?

Má-li být vaše otázka sondou do mého nekatolického nitra, pak odpovím velice stručně: Katolíci mě vůbec ničím nepohoršují, naopak. Snad jim jejich víru i malíčko závidím. Pídi-li se však otázka po mém mínění o názorech druhých, pak odpovím jen na základě zkušeností se svým bezprostředním okolím.

Nedomnívám se, že by katolíci nekatolíky pohoršovali, nanejvýš pokud se setkávají jako jednotlivci. Snad část neznaných nedokáže či se neobtěžuje pochopit, a tak považovat za rovnocenný poněkud odlišný pohled věřících na svět. Pro mnoho nekatolíků jsou tak katolíci prostě „trochu jiní“, mají „trochu jiné“ (nemoderní, podivínské, překonané) životní hodnoty a názory.

Budí-li něco „katolického“ nedůvěru mnoha lidí, pak je to církev jakožto instituce. Nedokázala – aniž by za těch krátkých pár let mohla – ze své pověsti setřást stáleté nánosy jak doložených historických prohřešků, tak i zakořeněných bludů. Pozitivní přínos církve bledne tváří v tvář takovým „všeobecně známým“ a tradovaným zkratkám jako např.: „Upálili nám Husa, církev byla vždy hamižná (jak k majetku přišla, přeci víme!), inkvizice upalovala lidi i knihy, klérus kul politické pletichy a ovládal z temného pozadí státní moc.“ To jsou stále živí strašáci. Současné majetkové nároky církve či kupříkladu případ světečného faráře Provanzika jsou pro řadu lidí důkazem, že se církev zas tak moc nezměnila. Pokud se cokoliv z nedůvěry adresované církvi přenáší i na „řadového“ katolíka, je to zcela přirozené.

Jana Bendová, novinářka (Mladá fronta Dnes), Praha

Čím dnes katolíci dráždí nekatolíky? Co já vim – asi jak kteří jak kolho. Nejčastěji asi buzením dojmu, že mají patent na pravdu a na poznání. Mé osobně vpsledku nejvíce deprimují tím, že jich není víc (však ani českých bratří by neškodilo, zejména).

Jan Horálek, bohemista a novinář, Praha

V západních Čechách, kde žiji, má katolická obec menší novou pozici a její chování je, viděno zvenčí, defenzivní. Neprovokuje a neodpuzuje ničím, anebo možná právě tou nenápadností a pozicí stranou. Jako společenskou sílu ji nijak nepociťuji. Je však jedna věc, již katolická církev v západních Čechách popuzuje: časté a hojně navštěvované německé mše. V donedávna zpuslých obcích jako Horní Blatná, Pístov, Starý Hrozenatov aj. byly s vydátnou finanční pomocí z Německa opraveny kostely. Někdejší farníci a jejich potomci se v nich scházejí k bohoslužbám, a ty se konají v německém jazyce. Čeští věřící se cítí vytlačeni, nekatolíci mají pocit, že v pozadí je beztak nějaký výhodný obchod. Přijímat je mnohem těžší než dávat: katolická církev v západních Čechách evidentně přijímá mnoho a málo hledá ty opravdu potřebné, jimž by mohla dávat.

Alena Zemančíková, dramaturg (Západočeské divadlo), Cheb

Mě katolíci nijakým způsobem nepohoršují. Co mi však trochu vadí – to se ale týká všech církví – je institucionalizace víry. Z té pak plyne určitá zkonstatelnost a malá schopnost sebereflektovat. To je ale zase problém každé instituce. Já bych tedy pokud možno nespojoval úplně církev a víru. A naopak bych nesoudil, resp. neposuzoval věřící podle jejich církve. Víra je hluboce privátní záležitost a pouhá příslušnost k církvi není znamením víry ani zárukou jistoty, ba mnohdy naopak. Těž zde není definitivy.

Arnošt Goldflam, divadelní režisér a dramatik, Brno

V minulosti se pohoršení, které budilo české katolictví, živilo spory kolem velkých idcově historických témat (odpor k husitství, pobělohorská rekatolizace atd.). Současné pohoršení je jiné, snad i závažnější, neboť se netýká historie, ale samotné schopnosti katolictví najít cestu k demokratické a sekulární společnosti a soužití s lidmi jiného smýšlení. Proto mi vadí překvapivé projevy nesnášenlivosti (občas se projeví i v dopisech čtenářů Katolického týdeníku). Intoleranci často provází izolacionismus českého katolictví, tj. snaha nevystoupit ze zaběhnutých stereotypů, ale naopak se v nich utvrdit. Venkovní svět je tomuto pohledu cizí, nepřátelský a nebezpečný. Možná takový je, ale intolerance a boletínská izolace není vhodnou cestou k přátelskému soužití s druhými. (...) Někdy to vypadá i tak, že restituce majetku je profilujícím tématem českého katolictví. Leckdo pak řekne: vidíte, stejně jim jde nakonec o majetek... – Omlouvám se za tato zobecnění těm věřícím, kteří nejsou ani nesnášenliví, ani litostiví a jimž je klerikalismus cizí. Naštěstí takových není málo.

Milan Znoj, filozof, Praha

Někteří katolíci mě deprimují:
– nijak neodůvodněnou pýchou, že oni mají jasno, zatímco já, hledající ateista, se potýkám se skepsí.
Někteří katolíci mě odpuzují:
– celkovým pohledem na člověka a jeho schopnost rozhodovat,
– tendencí masově organizovat víru,
– byrokratismem, dogmatismem a prudérií,
– překvapivě kladným vztahem k binotným statkům,
– snadnými odsudky všeho možného jiného,
– zjednodušováním problematiky antikoncepce a interrupce.

Někteří katolíci mě dráždí:
– přezíravostí k ženám,
– nedostatkem smyslu pro humor.
Někteří katolíci mě nedeprimují, neodpuzují, ani nedráždí. Někteří katolíci mám rád.

Jan Burian, hudebník, zpěvák, hudební publicista, Praha

Toto je věru základní otázka, na kterou se obtížně hledá obecná odpověď, tím spíše, že počty nekatolíků mohou jenom odhadovat. Já sám katolíkem sice nehodným, zato však římským. Pokud ale mohu usuzovat z příležitostných rozhovorů, dotýkají se kritické poznámky nekatolické veřejnosti většinou cílůvých míst historie (Jan Hus, inkvizice), absence žen v církevní hierarchii, rozvodů, interrupcí, apriorně nepřijetí přátelského přístupu katolické věrouky k Židům, někdy přijde řeč i na různé mediální debaty za účasti představitelů církve, kde většinou „obstojí“ svou argumentací pouze pan doktor Halík. – Zdá se, že mezi choulostivá témata kupodivu nepatří požadavky na restituce církevního majetku. Na druhé straně mám dojem, že nejvíce dráždí víra samotná, neboť člověka vždy dráždí to, co nelze rozumem chápat.

Dušan Vančura, hudebník (Spirituál kvintet), Praha

Napřed dvě poznámky: a) budu mluvit z obou břehů, jsem marňkový katolík; b) budu mluvit jedním ústím o laicích i o kněžích.
1. Jedni odpuzují, avšak druzí přitahují (Tomáš Halík, Václav Malý, Josef Zvěřina...)
2. Dráždí to, jako by se dala blízkost Bohu institucionalizovat.
3. Na rozdíl od Maďarska, Polska, Slovenska byla v Česku mocná reformace, byla Bílá Hora, násilná rekatolizace – a v národní paměti je odtud silné trauma a rána do prestiže našich katolíků.
4. Prvky okázalosti, jejíž teatralita může na mnohé působit vyvětrale, ale i proti proklamované chudobě prvotní církve.
5. Za totality tu byla rozvíjena a patrně i intenzivně působící podzemní církev, ale schází velké burčující osobní činy, úměrně nesmířitelné vzdálenosti katolíků od bolševismu.
6. Jistě dráždí – byť je to vznešené a užitečné – víra v do-

gmata a v absolutní pojmy a hodnoty uprostřed vlny relativismu.

7. Nenaplnění, ale odpuzují nudná, netvořivá kázání, často bez jiskry objevnosti a bez inspirace pro naši existenci.

8. Bible je „užívána“ málo, nezápalně. Schází její podnětné výklady. Nedohledně hluboká kniha knih, fenomén unikátní a nezařaditelný, tu žije i nežije, je tu i není, nejsme vystaveni jejímu záření... Snad stěžejní manko katolíků laických i „církevních“.

9. Velký život a příklad Kristův je podáván šablonovitě, zaběhaně, bez patřičné emfázy. Musí přijít například film (Scorsese), aby Kristus živě nalehl na náš cit, rozum i představitel.

Miloš Horanský, děkan DAMU, Praha

Stále se ptám, co vlastně katolické církvi brání vidět skutečný stav mysli českého národa, o němž se ne nadarmo říká, že je nejsekulárnější na světě. Počinaje zasvěcením národa, aniž by se jej kdo ptal, a konče restitučními případy je to jedna „bota“ za druhou. Snad mělo být ono zasvěcení jen interním gestem, až přišli však připomněli nedávné zasvěcení komunismu. Církev snad má v řadě restitučních případů pravdu, ale očividně mediální umíněnost některých řádů a zástupců kléru nemůže než připomenout, co si skoro každý nosí v podvědomí: církev je laičná světských statků. Bylo by možno pokračovat snahou církve ovlivnit školský aj. Katolíků je v tomto stále jasná menšina a každý takový náznak ovlivňování vyvolává reakci: „Co se mně a mým dětem cpo do života?“ Tím se dostávám k tomu, co mně vadí nejvíce: tento stát trpěl v minulém režimu nejen ekonomicky, ale i duchovně, a proto je duchovní reforma stejně důležitá jako ekonomická, ne-li důležitější. V okamžiku pádu komunismu měla církev obrovský kredit a mohla se prolo na této reformě významně podílet. S tím, jak její kredit kvůli všem těm „botám“ postupně klesá, klesá i její možnost tento národ pozitivně ovlivňovat. Protože si sdílím většinu jejich základních hodnot, kází je ona svou neprozíravostí i pro mne.

Daniel Kumermann, novinář, Praha

Klade otázku člověku, který proti katolíkům v zásadě nic nemá, a přesto má vypovídat o tom, co nekatolíci proti katolíkům dnes u nás mají. Napišu tedy o tom, co pozoruji: má odpověď nemá reflektovat mé vlastní city a názory. – Lidé katolíkům zazlívají restituce, což je ovšem námitka zástupná. Kořenem averze je tady u nás historický konstantinismus katolické církve a snad i z něho plynoucí triumfalismus, tedy její sepetí s politickou mocí. Odtud onen dosti primitivní občanský odpor lidí třeba i nábožensky vlašných (nazvala bych to „nahlerismem“). U konfesijně vyhraněných nekatolíků pak i obavy z nové rekatolizace (obavy, jejichž intenzita je někdy až zarážející, zejména v generaci seniorů, a nejen na venkově, i když tam asi víc). Vše ostatní, co rozčítuje pravověrné nekatolické křesťany, jsou jen deriváty: Jan Hus, Jan Nepomucký, Jan Sarkander, Koniáš a Temno vůbec. A pak všechno to, čemu můj dědeček říkával „katolická pompa“. – U těch nábožensky vlašných (někdy i u věřících nekatolíků) se pak setkávám i s nečápným racionalisticko-osvěcensko-scientistním pozastavováním se nad něčím tolik odporujícím zdravému rozumu...

Jana Nechutová, filozofka, děkanka Filozofické fakulty MU Brno

Křesťanství klade na člověka mravní nároky, které většinou přesahují jeho síly a vůli. Katolíci hledají východisko z této obtížné situace v řadě formálních alibistických úkonů. Jedním z nich je jistě i zpověď, která umožňuje únik z odpovědnosti, odstranění výčitek svědomí po mravním selhání. Myslím, že taková morální zadní vrátka neblaze ovlivňují strukturu osobnosti. Zprostředkované boží odpuštění nahrazuje potom často poctivý, charakterní pokus změnit způsob jednání, najít novou mravní sílu sám v sobě. Spolu s takika povinnou závislostí na mínění církevních autorit vytváří se tak podmínky pro snadnou manipulovatelnost, která v životní praxi nevede vždycky k dobru. O tom však s katolíky zpravidla už není možno diskutovat.

Jan Trefilka, spisovatel, Brno

Má žena sice nemá křesťanské vychování, ale její chování by jí mohlo leckterý, zejména ten „profesionální“ křesťan závidět. Když si přečetla anketní otázku, pousmála se a řekla: „Ale tobě, který k nim patříš, přece na nich nevadí nic!“ Měla jistě na mysli, že tím nevadí pompéznost římské, s katolictvím spjaté architektury nebo (vědomá) tajemnost měsíčního rituálu, že mi nevadí „avrdohlavost“ Svätého otce v otázkách sexuální morálky nebo to, že se církev domáhá navrácení svých majetků. To mi nevadí, přesněji: vadí mi jen něco z toho a poměrně málo, nadto spíše „provedení“ než „intence“ sama. Složitější je to s mým vlastním vztahem k církvi, který (já sám porušiv pravidla „hry“) jen těžko dávám znovu dohromady: zdá se mi, že formální náročnost katolictví odpuzuje a že tím ziskávají ti, kteří jsou jaksi lidsky vlnivější a přístupnější. Vůbec nemyslím, že by církev měla „ztrácet identitu“ tím, že změkčí požadavky na přijetí svátosti křtu nebo že zruší „ušní zpověď“. Jenom se mi zdá, že málo činí pro to, aby se lidé bez pocitu ponižení (a se studem jenom vnitřním) mohli vrátit nebo najít cestu. A druhá věc: naše opravdu silně materialistická doba vyžaduje, aby křesťanská a katolická spiritualita byla vidět, aby byla vlnivá, aby „oslovovala“, aby byla – sit venia verbo – mediální: čas „samozřejmosti“ spirituálního rozměru v lidském životě snad natrvalo zmizel. Peter Berger říká, že sekularizace našeho světa je jeho nejvážnější sociologický problém – jako „profesionál“ si to myslím taky. Tím více

potřebují křesťané nejen své prosté dělníky na vinici Páně, nejen své vzorné křesťanské rodiny (vládnost, porozumění a láskou doslova prosycená rodina mého bratrance by snad měla být masmediálně popularizována, ale ona by to nepřipustila právě proto, že křesťanská realita je), nýbrž i sverchované a charismatické intelektuály. Intelektuály, kteří budou přitahovat, nikoli odpuzovat, kteří budou nároční, ale srozumitelní, kteří budou laskaví i přísní. Dva takové znám a zdá se mi to převelice málo.

Miloslav Petrusek, děkan Fakulty sociálních věd, Praha

Protože mi na katolících vadí nij. určitá netolerantnost, nerada bych se dopustila téhož. Nejsmí nevěřící a upřímně se snažím žít tak, aby Bůh byl se mnou spokojen. Věřím v jeho milost a lásku, ve smysl obětí, v sílu modlitby a v nějaký způsob posmrtné existence, ale těžko se mi přijímají jakákoli dogmata. Myslím, že všichni máme povinnost řešit svůj vztah k těmto věcem v intimně vlastní duši, protože je to nekonečně těžší, ale daleko zodpovědnější. Individuální lidská zkušenost je přece nenahraditelná! Nešťvou mě všichni katolíci, stejně jako mě nerozlišují třeba všichni zrzaví. Znechucuje mne laiční klérus a laické veřejnosti, která svou pobožnost staví na odív a pokládá se zřejmě za dokonalejší než ostatní. A doopravdy mě vytáčí misionářství v Bohu s politikou a v současné době i s popkulturou: třeba papež v teniskách od Martense, protipotravná politika, restituční nároky na to, co ostatní nechtějí. A také uzavřenost katolické komunity a dusná atmosféra jejich projevů. S katolíky se těžko diskutuje. Když nemají odpověď, stáhnou se do ulity. Také mi vadí jejich diskriminace žen a bohorovná jistota, co je pro ženy a rodinu dobré.

Nemohu mluvit za ostatní, nevím s jistotou, co šve Čechy obecně. Ty, s nimiž o tom mluvím, šve totiž, co mě. Možná, že z neznalosti a nepochopení. Je ale na katolících, aby se nás snažili přesvědčit – kvůli sobě i kvůli nám.

Tereza Brdecká, publicistka, Praha

CO MY NA TO?

Pokusme se nejprve utřídit různé kritické připomínky na adresu nás katolíků a naší církve a zjistit, jak často se v odpovědích našich třinácti respondentů vyskytují (respondent, tj. ten, kdo odpovídá). Připomeňme, co opakovaně vyjádřili respondenti sami: často jde nikoli o jejich osobní mínění, ale o výsledek jejich pozorování, který nám pomocí ankety sdělují.

Nejčastěji (6x) se objevuje stesk na přílišné lpění církve na majetku, kam řadíme i výtku nadměrného důrazu na majetkové restituce.

O druhé místo se dělí čtyři kritické postřehy, každý z nich se v odpovědích objevuje 5x. První z nich vyjádřil jeden z dotazovaných jadrně: „Katolíci si myslí, že mají patent na poznání.“ Druhý vytýká církvi izolovanost v naší společnosti, tj. neschopnost komunikovat a oslovovat. Třetí poukazuje na stereotypy jejich vnějších projevů (řadíme tam též poukaz na zkosnatělost, ale i na okázalost, pompu). A konečně je to projev nechuti k institucionalizaci náboženského života a dogmatizaci víry.

Třetí místo patří poukazu na nezhojená traumata minulosti (Husovo upálení, pobělohorská rekatolizace). Objevuje se 4x. Stejně často je poukazováno na přílišný rigorismus katolické morálky ve věci interrupce a rozvodu.

Na čtvrtém místě je konstatování, že v katolické církvi není náležitě respektována žena (3x).

Dvakrát se objevuje výslovný poukaz na intoleranci a také – na iracionalitu víry samotné.

Ojediněle (tj. 1x) se objevuje např. antisemitismus, alibismus z povědi, triumfalismus, nevhodnost velehradského zasvěcení národa Panně Marii aj.

Jednotlivé charakteristiky jsme shromáždili do uvedených tříd kvůli rychlé orientaci. Některé mají k sobě velmi blízko. Po důkladnější úvaze patrně zjistíme, že všechny skupiny postřehů, které se dělí o druhé místo, představují vlastně tři jediné: církve jako zkosnatělá doktrinářská instituce, která si činí monopol na pravdu, a přitom není schopna komunikovat... – Pak by se tato výtku vyskytovala nejčastěji.

Některé výtky pramení z nedorozumění. Rádná zpověď vůbec není alibistická (v dobách, kdy byla církev masovou, mohl panovat ve zpovědní praxi šlendrián). Vytýkat dnes církvi antisemitismus spravedlivě nelze (i když jeho zbytková forma u „předkonecilových“ tradicionalistů dosud přetrvává). Velehradské zasvěcení bylo neobratně ohlášeno a o to hůře mu bylo rozuměno: znamenalo docela jednoduše, že katolíci se hodlají za svůj národ modlit k Panně Marii (i tato formulace asi naráží „venku“ na nepochopení, proč zrovna k této ženě). A tak bychom mohli pokračovat.

Vraťme se však k výtku nejčastější (zkosnatělá instituce... atd.). Kde kdo má našim respondentům za zlé. Nepředkládají nám místo realistického portretu spíše naši karikatura? Jenže naši respondenti jsou věrohodnými tykadly a můžeme jim věřit, že zvenčí takto – přinejmenším často – vypadáme. Ostatně i karikatura má vypovídací hodnotu.

Proč je instituce takřka automaticky vnímána jako něco negativního? Proč je církev, myšlená původně jako shromáždění všech, vnímána pouze jako úřad? Je to tím, že atomizovaná společnost individualistu, z níž každý sítěží privátnost svého teritoria, je vůči tomuto jejímu určení slepá? Anebo se církvi, tj. nám, cosi důležitého nezdá? Toto velké znepokojivé téma by si žádalo samostatnou úvahu. Přijmeme zatím ono upozornění přinejmenším jako memento. Ještě závažnějším mementem je však volání „z druhé strany“: církev neumí komunikovat...

(Red)

Peklo a křesťanská naděje

Tomáš Machula

Myšlenka na peklo vzbuzuje u dnešních lidí odlišné reakce. Od lhostejnosti a výsměchu pohádkovým fabulacím, až k rozmanitým formám víry v tento stav zavrženého člověka. Zdálo by se, že alespoň uvnitř křesťanství bude pohled na peklo víceméně jednotný. Statistiky nám však předkládají překvapivé údaje: procento lidí označujících se za křesťany a procenta lidí věřících v Boha, život po smrti, peklo se od sebe odlišují natolik výrazně, že tento fakt nelze svadět jen na statistickou odchylku. V některých zemích jsou podobné trendy velmi zřetelné, nejčastěji se jedná o popírání existence ďábla a pekla. Smutné na tom je, že zmíněný problém není způsoben pouze takzvanými matrikovými věřícími, kteří se za křesťany sice označují a často i v Bohu nějakým způsobem věří, ale o křesťanské věrouce nemají jasnější představy. Mezi odpůrci pekla se nachází i dost teologů, u kterých skutečně lze jen těžko předpokládat, že jejich odmítavé stanovisko vyplývá z nedostatečné informovanosti nebo dětsky naivní představy ďábla jako rohatého čerta v červených kalhotách, obhospodařujícího své kotle.

Možná proto, že podobné „selektce víry“ (nebo, chcete-li, hereze) jsou nebezpečné (zvláště když je hlásá uznávaný teolog), přichází ke slovu obranný reflex. Jiní teologové, v podobných polemikách zpravidla označovaní za konzervativní, střezí okem bdělým každé slovo svých kolegů a při sebemenším podnětu prudce reagují. Jak se už v podobných případech stává, občas jde o reakci nepřiměřenou.

Hans Urs von Balthasar ve své knize *Síla křesťanské naděje*

Michelangelo, studie muže ze vzrůsnosti těla na Posledním soudu, 1534–1535

(čes. překl. Velehrad, Olomouc 1995) popisuje hned v úvodu reakci redaktora časopisu *Der Fels* G. Hermese na svou úvahu o možnosti, nebo lépe řečeno naději, že peklo je prázdné. Ponechme teď stranou slova mnohých zkušených duchovních vůdců varující před podobnými spekulacemi a zamysleme se nad otázkou: Jak asi může dojít k zavržení člověka? Je to Bůh, kdo od sebe odvrhne hříšníka ve stylu Michelangelova Posledního soudu? Nebo se snad takový člověk odsuzuje sám? H. Urs von Balthasar hájí druhou alternativu, která je samozřejmě teologicky priměřenější. Člověk je svobodný a celým svým životem rozhoduje i o své orientaci ve věčnosti. Katechismus katolické církve mluví v této souvislosti o sebezloučení člověka ze společenství s Bohem (1033) a všechny teologické důvody výstižně shrnují východní ikony, na nichž Kristus podává s nebe ruku a lidé se jí mohou svobodně chopit, nebo ji odmítnout.

A právě zde dochází ke zmíněnému spornu mezi Balthasarem tvrdícím „Nelze říci, že Bůh stvořil peklo: jeho existenci nemůže být vinen nikdo jiný než člověk“ a Hermesem, který mj. namítá: „Kdo by odsuzoval sám sebe, a právě je-li zlý“ (citováno podle zmíněné Balthasarovy knihy).

Kdo by odsuzoval sám sebe? Tato otázka evokuje představu člověka po smrti, který si může vybrat buď nebe – jako nádhernou a po všech stránkách příjemnou krajinu, anebo peklo – jako kotle a zápach síry. Ruku na srdce, kdo by si zvolil oheň a síru, když může mít lákavě vyhlížející ráj? Ale zoufalá prostoduchost podobných představ je přitom zjevná. Podobné materializující představy jsou nemístné z jednodušeho důvodu: nejenže je jejich informační hodnota nulová, ale navíc i klamou.

Každý z nás zná situaci ze života, kdy dobrý člověk se raduje z nějaké maličkosti, která mu nepřinese vůbec žádný užitek, toliko radost pro věc samu. Zlý člověk o podobné věci zájem nemá. A když jde o dobro bližního, přichází na mysl historka o sedlákově, jemuž kouzelný dědeček slíbil splnit tři přání s jednou podmínkou: vše, co si bude přát, obdrží i jeho soused, a to dvojnásobně. Sedlák si přál nový dům, větší pole

Michelangelo, studie sv. Vavřince z Posledního soudu, 1534–1535

a po dlouhém přemýšlení vyslovil i třetí přání: aby mu vypíchl jedno oko. Vidění světa se u dobrého a zlého člověka prostě liší. Nyní, v tomto pozemském životě nelze tak striktně dělit na pouze dobré a pouze zlé. V každém z nás je něco z obou těchto protikladů. Poslední soud však znamená definitivní příklon k jedné z těchto stran.

Člověk po smrti skutečně nad sebou vykoná poslední soud sám. Zlý člověk nebo odmítne jednoduše proto, že to v jeho očích není „idylka a štěstí“, ale nesnesitelně odpuzující fakt. Rozhoduje se podle své pokřivené optiky, která je přesně opačná od optiky člověka toužícího po pravdě a dobru. Pohled na nebe není pro jeho oči nic příjemného, natož vábného.

Bylo by omylem brát doslova Kristovo podobnění o bo-háči a Lazarovi a vyvozovat z něj, že pekelné muky spočívají v toužebném pohledu zavrženého na nebe, které definitivně ztratil. Ten, kdo po společenství s Bohem, které nazýváme slovem „nebe“, skutečně touží, ten se do něj dostane, jinak bychom museli prohlásit Ježíše za lháře. Představa zavrženého, který touží po společenství s Bohem, je rozporná a téměř rouhavá. Zavržený je totiž ten, kdo toto společenství odmítá. Pohled takového člověka na nebe nemůže být toužebný, ale naopak lhostejný nebo nenávidný. A tuto optiku, tento úhel pohledu si každý z nás buduje celý život.

Chápejme to jako výzvu pro vlastní život. Nebude to asi tak pohodlné jako jednoduše peklo popřít, ale bude to jistě pohled pravdivější a přiměřenější, samozřejmě s vědomím, že nelze pokládat naše snahy o pochopení posledních věcí člověka za úplné a vyčerpávající.

Michelangelo, studie zavrženého a anděla na Posledním soudu, 1534–1535

KULTURA,
UMĚNÍ,
RECENZEEutanazie
- ano či ne?

Brian POLLARD: Eutanazie - ano či ne?
Nakladatelství Diis, Praha 1996
(Výžlovská 44, Praha 10)

Oč jde v úvahách o eutanazii, oč by v nich mělo jít, ale nejde, co není záměrně bráno v úvahu a proč – o tom všem nás poučí tato kniha, kterou napsal australský lékař. Tam, kde eutanazii oficiálně připustili, se také ozývají její nejdůležitější odpůrci. Pollard se netají svou křesťanskou orientací, ale argumentaci staví na racionálně pojaté přirozené etice. Imponuje zejména pojmovou jasností a myšlenkovou kázní, která tolik kontrastuje s mlhavostí a účelovostí úvah na toto téma, jak nám je předkládá naše současná publicistika. Na rozdíl od ní Pollard ví, o čem mluví.

Úvahy o eutanazii (a lékařská asistence sebevraždy je jejím morálním ekvivalentem) se dnes většinou ocitají na půdě iracionality, kde se tvrdí, ale neargumentuje. Platí to i o známé

knize *Konečný odchod (Final Exit)* Dereka Humphreye, světově nejproslulejšího stoupence eutanazie. Podle Pollarda je „ostudnou parodií ličit moderní dilema rozhodování o smrti jako chmurný výběr mezi nesnesitelným utrpením a usmrcením jako jeho jedinou alternativou“. Je rozšířeným lékařským předpokladem prodlužovat život za každou cenu a vnímat smrt jako flásku léčebného úsilí, přičemž se lékařům zpravidla nedostává schopnosti být s umírajícím v emočním kontaktu a otevřeně s ním komunikovat. „Důstojná smrt“ je matoucí užití eufemismu, který má odvést pozornost od toho, co se skutečně děje.

Pollard obdobně odhaluje účelovost a povrchnost dalších tvrzení stoupenců legalizace eutanazie (týkajících se autonomie, soucitu aj.) a poukazuje na slabiny morálního utilitarismu, jímž se oni vesměs řídí. Zamýšlí se nad tím, co by přijatelnost eutanazie učinila s lékařem a jeho postojem k pacientovi a k životu vůbec: prostě by podlomila charakter lékaře. I při častém združďování tzv. konsenzuálnosti eutanazie („oba to přece chtějí“) se opomíjí, jak by tato skutečnost mohla působit mimo tento vztah. Závažným obviněním lékařského stavu, lze-li tak říci, je upozornění na obecně nedostatečné umění lékařů tlačit bolest (v tomto směru prý jejich dovednost pokulhává o dvě desetiletí za vymoženostmi lékařské vědy). Pollard, který má rozsáhlé zkušenosti s léčbou umírajících pacientů, tvrdí: „Většina příběhů předkládaných na podporu eutanazie jsou příkladem lékařského nebo sociálního zanedbání. Správným uplatněním běžné dostupné péče by bylo možné se jim vyhnout.“

Celá kapitola je věnována situaci v Holandsku, kde je eutanazie nikoli plně legalizována, ale oficiálně trpěna. Pollardova analýza se nevyhýbá skutečnosti zneužívání, mnohdy i diskretního, a vyvrací možný dojem typu „vidu, tam to docela dobře jde“. Tolerantní postoj holandské veřejnosti (sedmdesát procent pro eutanazii) je mj. důsledkem způsobu, jakým toto téma předkládají média. Pacienti v tamějších léčebnách dlouhodobých nemocí – tedy ti, kteří teoreticky „přicházejí v úvahu“ – eutanazii z více než devadesáti procent odmítají!

Kniha, do češtiny velmi dobře přeložená, se objevuje právě včas.

pp

ZÁSVITY
DOMOVŮ

Do 8. července t. r. byla v prostorách havlíčkobrodské literární čajovny Suzanne Renaud k vidění výstava kreseb a ilustrací Markéty Kuxové. Setkali jsme se tu s výtvarnicí zralou, niternou, jejíž kresby obyčejnou tužkou, prosty jakékoli ženské sentimentality, vyprávějí o krajině jako duchovním příběhu. – O krajině, která jako zrcadlo odráží svět uložený někde za OBZOREM. O krajině jako čepovském dvojím domově.

Markéta Kuxová žije v konkrétní krajině bývalých Sudet, ve vsi Horní Lodenice. Je to místo poznamenané opuštěností, životem bývalých osadníků, jejichž stopy nenávratně zanikají. Mnohdy už jen podle ovocných stromů je možné poznat, že tam někde poblíž žil, bydlel člověk. Takováto rozrušená krajina pronikává z vystavených kreseb, všechny její skutečnosti, viditelné i neviditelné. A jako by dvojnásobně o nich platila slova filozofa Eugena Finka, že zahrada je „obdělávaný kus divoké přírody“.

Kresby Kuxové jsou plné spleti křovisk, větrem válených trav; tajemných zákoutí řeky i s jejími slepými rameny; haluzných stromů, které jako by se ve své hmotě chtěli rozejít; hejny táhnoucích ptáků do dálí. Tyto kresby jsou přitom ostrovy plné ztaje, jemné síly, vystupující z rilkovského šerosvitu, z bílých úplňkových nocí, ve kterých se prohroužejí všechny stíny a bytosti divoké země.

Ilustrace k vizionářským textům A. K. Emmerichové, plné zářivého chvění a prosvětlených tšín, nejsou jen okrajovým doplňkem

pro svoji nenápadnost a krásu. Na mariánských obrazech se obvykle vyskytuje ve spojení s jahodou, konvalinkou a petrklíčem.

Hrách. Náleží k „rostlinstvu Mariinu i Kristovu“. Symbolika hrachu vychází z jeho přírodních biologických vlastností. Již Hrabanus Maurus ve spise *De universo* přirovnává vlastnosti hrachu proutu se vzhůru ke Kristu. Filippo Picinelli v *Mundus Symbolicus* píše o symbolice hrachu podobně jako Hrabanus Maurus, navíc však dodává, že bohatost jeho květu a jeho užitečnost jsou symbolem etnosti a dobrých skutků. Vzácně se hrách objevuje jako atribut Ježíška na obrazech madon (Madona kostela v rakouském Glaubendorfu). Jeho symbolika zde není doposud spolehlivě objasněna. Snad je poukazem na pouť Krista, který se zrodil „dole“ v chlévě a spěje k nebesům.

Chudohka. Již od 15. století jeden z nejstarších symbolů Mariiny pokory.

Jan Royt

výstavě. Dosvědčují autorčinu uměleckou kvalitu i svébytnost jejího duchovního zraku. Zapsaná zkušenost fotografa Františka Dřtikola je přesným zachycením světa kreseb Markéty Kuxové a klidně by se obešla i bez předcházejícího úvodu: „Nikdy nesmí být člověk pohodlný. Ihosťejní k zázvítum krásy; musí je sbírat, stídat, zpracovávat, protože za chvíli zmizí jako stopy v písku.“

Milos Doležal

Srdce
propasti

Léon Bloy

CO TŘEBA rozumětí těmito slovy: SRDCE PROPASTI? Bible, kteráž sama jest propast, volá po propasti od svých prvních řádků. Řkou, že na počátku tma se vznášela nad propastí. Jest prohlášeno v jednom žalmu, že soudové Hospodinovi jsou velikou propastí, a v jiném, že propast jest jeho rouchem; Pán sám otazuje se Joba, zdali se procházel za dně propasti, prorok Habakuk mluví o křiku propasti ve své slavné písni. Posléze Evangelium vypráví, že četní démonové, kteří posedli nešťastného člověka, prosili Ježíše, aby jim neporučil jíti do propasti, z níž měli strach, ale aby jim dovolil vejít do vepru, kteří se pásli na hoře, s níž ihned byli svrženi.

Toto slovo propast má tak zvláštní místo ve Zjevení, že nemožno zabránit si, abychom nevěřili, že jest to pseudonym Boha a že srdce této propasti nemůže býti než Srdcem Božím. Srdcem našeho Pána Ježíše Krista, jemuž se klaní veškerá církev. Tedy dlužno počítati, že toto uzmíme, až nebudeme již nižádné věci viditelné. Pakli ďáblové mají z něho strach, jaké pak nebudou třesení synů lidských? V době jeho umučení ovšem mohli potupiti jeho tvář, tehdy pokrytí temnotami, ale co zmlouh proti jeho Srdci?

Jest zde všechno, co chcete největšího či nejvelkolepějšího. Jest zde Himalaya, o němž jest řečeno, že dvacet hor jako Pic du Midi netvořilo by schodiště dostatečného, aby se tam vystoupilo. Jest zde děsný majestát Oceánu polárního, když nekonečná vichřice zpěvavci širou rozlohou jeho nesmírné dlaždice z ledu, za rozptýleného svitu pohaslého slunce. Jsou zde strašná zmltání našeho globu, nepomyslitelná zemětřesení, jako ona v Illyrii nebo v Sýrii, která zničila v šestém věku celé provincie a ohromná města v několika okamžicích, ana země se rozevířela, by pohltila obyvatele a jejich přibytky, ihned se zavřevši za nimi s řevem jenu, který mohl býti slyšán Cařihradem.

Jsou zde i nádhernosti lidské, obrovitá zdíva z Indeiny aneb z Jávy, s nimiž srovnány kyklopské stavby Pelasgu neb Egyptanů zdají se malíčkostí. Jsou ještě naše vznesené katedrály, jež německá surovost chce zahladiti, a zářná píseň všech uměn Západu: obrazy Primitivu a symfonie Beethovenovy, Dame a Shakespeare, Michel-Angelo a Donatello. Jest zde posléze Napoleon, nemluvě o světelném zástupu přátel božích.

A toto všechno jest neskonale podřadno, co se tkne lesku, moci, zdrcení duše; všechny tyto věci a všichni tito lidé jsou naprosto jako nic, pomyslí-li se na Srdce propasti!

Pobožnost plazivá a níže hypnotisovaná stínem zneuctila, jak jen mohla, tento taj lasky a děsu obrázky, jejichž dětská sprostota a znesvěcující realism byl rozplakal Anděly, kteří obklopují oltáře. Ale Absolutní, Nevyratitelné zůstává. Jest to nesmírná propast vedle nás, kolem nás, v nás. Aby se objevila, jest nezbytno býti v ní svrženu. Ani zářak a mystická transcendence nedostačí. Pascal, praví se, viděl ji bez ustání, ale to byla černá propast jeho jansenismu, a nikterak propast světa, jejíž pouhé tušení div neusmrtí světce.

Starodávny samotář, polou Egyptan a polou Skyt, který miloval Boha v prostotě své duše, opovážil se a žádal ho o dovolení, aby se směl projíti na dně Propasti. Vyšel odtud za sto let, aby zemřel oslněním, a v sínu smokvoné poznání, kde pohlbili tohoto cizince, narodili se svatý Jan Zlatoustý, svatý Ambrož, svatý Jeronym, svatý Augustin, svatý Řehoř Veliký, svatý Tomáš Akvinský, svatý Bernard a všichni nositelé pochodni.

L. Bloy, V temnotách, vydalo nakl. Venus Via, Vranov nad Dyjí, 1993

MALÝ
PRŮVODCE PO
KŘESŤANSKÉ

IKONOGRAFII

KVĚTY III

Přibližně od konce 14. století se objevuje v malířství a v plastice celá řada věrně zobrazených rostlin se symbolickým významem. „Ira“ s květinovou symbolikou trvá prakticky až do počátku našeho století, kdy s ní pracuje ještě umělec tvořící ve stylu symbolismu a secese.

Akant. Druh bodláku s velkými členitými listy rostoucí ve Středomoří. Již v antice byl s oblibou vysazován na hřbitovech nebo kladen na hroby, kde byl zřejmě znamením nesmrtelnosti. Tento zvyk nepřímo doopravuje i Vitruvius (O architektuře) v příběhu o vzniku akantové (korintské) hlavice. Vypráví se v něm o chůvě, která na hrob své svěřenky přinesla koš s panenkami, který postavila na kofen akantu. Koš pak následně obrstl akantem, čehož si náhodou všiml sochař Kallimachos a inspiroval se jím k vytvoření akantové hlavice. Uplatnil se také na hlavicích v umění byzantském, kde akant byl uspořádán i do písmen alfa a omega. Na hlavicích románských je využíváno spíše děselné symboliky trojčetných či sedmičetných listů. Obecně řečeno, akant byl výrazem utrpení a překážek v tomto světě, kterým musí čelit zejména vysoce postavený člověk. Podobný akantu je bodlák mačka ladní. Již od antiky (Plinius, Naturalis historia) byl symbolem manželské věrnosti. Snad právě proto se objevuje na Dürerově autportrétu určeném pro malířovu snoubenku Agnes Freyovou (Louvre v Paříži, 1493).

Bodlák. Byl přirovnáván k lečivým bylinám a v pramenech je nazýván jako požehnaný (carduus benedictus) nebo jako mariánský (carduus marianus). Ve spojení se stehlíkem bodlák poukazuje na utrpení Kristovo. Pozitivní symbolika této byliny se odráží i v dvorském „řadu bodláku“, který v Moulins roku 1370, v den svatby své dcery, založil vévoda Ludvík II. Dobrý. Bodlák měl ovšem i symboliku negativní, danou především výrokem v Genesis (3,17-18): „S námahou se z ní budeš žít po všechny dny svého života. Trní a bodláči ti bude roditi.“ Neprávem nabytý majetek a ná-

rody žijící ve hříchu budou podle Izajáše (33,12) spáleny „jako posekané trní v ohni“. Také hříšný jedinec „bude jako bodláčí zavřené všemi, nikdo na ně rukou nesáhne“ (2 S 23, 6).

Jahoda. Patří k tzv. rostlinstvu Mariinu, ale pro své trojčetné listy má i trinitární význam. Obecně symbolizuje pokoru, skromnost a dobré skutky člověka. Podle lidové legendy jsou jahody potravou zemřelých dětí, které k jejich sběru na svátek sv. Jana Křtitele vyvádí Panna Maria. Žádná žena, které zemřelo dítě, by se proto neměla před tímto svátkem jahody ani dotknout. Zřejmě poukazem na tuto legendu je motiv s malíčkým Ježíškem sbírajícím do džbánu jahody na obraze homorýnského mistra (kol. 1410–20, Městské muzeum v Solothurnu).

Fialka. Je nejčastějším symbolem pokory

Snímek archiv

Nefetuj, nefetuj, umělý ráj obětuj!

ROZHOVOR S JANEM VODŇANSKÝM

Jana Vodňanského znám ještě ze studií na Filozofické fakultě. Tento kdysi zakazovaný zpěvák, autor, pro některé chodící legenda protitotalitní politické satiry, dnes sám filozofii přednáší, ale kromě toho stihne ještě tolik aktivit, že by bylo úspornější uvádět spíše to, co nedělá. Tentokrát jsem ho zastihla v jeho nové netradiční roli moderátora, zpěváka, režiséra psychodramatických scének, při uvádění protidrogové osvěty nového typu pod názvem jedné z jeho nových písní Nefetuj a piš.

O tvůj pořad „Nefetuj a piš“ je v současné době velký zájem v Praze i mimo ní. Čím to?

Za ty dva roky od prvního uvedení tohoto programu se opravdu zájem zvyšuje. Snad proto, že se v něm nemluví jen stále vážně o vážných věcech, ale je tam i prostor pro původní autorské písničky, které zpívám za doprovodu hrajícího skladatele Daniela Dobiáše. Nálada kolem ožehavého problému toxikomanie, drogových závislostí je tak vyvážená, a to podle mého názoru prospívá právě i té vážné poloze.

Kdo na vašich besedách zastupuje odbornou stránku protidrogové barikády?

Jezdí s námi vždy jeden odborník, někdy také odbornice, takže i spektrum názorů, které se mladí dozvídají, bývá poměrně široké. Stačí, když uvedu taková jména jako Ivan Douša, Jitka Vodňanská, Jiří Vacek nebo Ivo Škramovský.

Takže odborník odpovídá na dotazy a vy k tomu zpíváte pro odlehčení?

Je to trochu složitější. Nám právě nejde o mechanické střídání těchto dvou poloh. V našem pojetí protidrogové osvěty nového typu se tyto žánry překvapivě prolínají. Takže třeba k údivu mladých diváků najednou odborník začne zpívat a my, zpěváci, zase z něčeho nic odpovíme i na odborný dotaz. Ostatně některé z nich jsou velmi osobní. Ještě nikdy se nestalo, aby se nás nezeptali, jaké drogy bereme my, nebo alespoň s jakými jsme si začali v mládí.

Často hraje i pro celé školy, které za vámi přicházejí i s učiteli. Jak se na váš nový styl besedy dívá pedagogický doprovod?

Dá se říci, že i tato část našeho publika zažívá určitá překvapení. Když se nám podaří rozpoutat neformální atmosféru necenzurovaných anonymních dotazů, dopadajících na scénu i v podobě vlastovek, zapojujeme do aktivní souhry i naše mladé diváky. V jednoduché psychodramatické scéně si kupříkladu vybereme z publika dívku, která sehraje „mámu“. Ta si vzápětí vybere „ládu“, každý z nich pak jedno „dítě“. Improvizují na témata, která většinou důvěrně znají z domova. „Rodiče“ mají vyzvědět na „dítěch“ přeházejících pozdě po půlnoci z diskotéky co se tam odehrávalo, zda se tam nedostaly do kontaktu s alkoholem, cigaretou nebo ještě s něčím horším. Jejich generační publikum i my na scéně hodnotíme, čím inteligentněji a taktičtěji zvládají rodičovské role bez kontraproduktivních výsledkové přímočarých a výhrůžných otázek.

Mohl bys uvést příklad takové inteligentní rodičovské strategie?

Takový nejdiplomatičtější „táta“ to se „synem“ sehraje v blízkém zahraničí, totiž v Bratislavě. Vymyslel si, že i „máma“, když byla v jeho věku, drogovala. To „syna“ natolik rozvratilo, že se ke všemu přiznal. – A teď si představ, že někde si taková „máma“ vybere za „syna“ třeba pana učitele. Má-li tento „syn“ smysl pro humor a improvizaci schopnosti, zahraje to tak skvěle, že ho i jeho vlastní žactvo vidí úplně nově a burácí hurónským smíchem, když „máma“ svého přísného kantora nemilosrdně pěruje a suverénně mu tyká.

Není to pak celé už příliš veselé? Drogy se přece stávají v současné době strašidlem dospívajících generací?

V té vážnosti problému s sebou naprosto souhlasím. Ale připomínám, že jedním z hlavních důvodů této generační pohromy je právě závažná porucha komunikace mezi generacemi. A to veselé psychodrama s panem učitelem v roli syna, to je právě o tom: že totiž my dospěláci se musíme učit komunikovat s touto problematickou generací její řečí. Jinak jsme to my, kdo je mnohem, mnohem problematictější.

Rozumím: místo toho abys jím to připomínal filozofickou přednáškou o existenciální krizi, nacházíš cestičky, jak ty mezigenerační bariéry prolomovat třeba právě tím hurónským smíchem nebo absurdně laděnou písničkou.

To máš pravdu. Filozofii sice také přednáším, ale jenom jeden den v týdnu na Karlově univerzitě. A drogy, které jsou odpovědí nejen na zvědavost, ale i na absurditu postmoderního světa v jeho globální krizi, si zaslouží, aby se proti nim bojovalo jím přiměřenými prostředky absurdního humoru. A tak i šelhy sen Daniela Dobiáše, ve kterém řeší technické detaily, jak by si Hurvínek mohl přelstít herák, když je ze dřeva, vedly k napsání divadelně besedního tvaru, přízvučeného stylu Divadla S+H. Nový program se bude jmenovat „Hurvuj, nefetuj!“. Ostatně, když si o drogách jako novodobých strašidlech povídám i s úplně malými dětmi předškolního věku, jsem často překvapen, kolik toho vědí. Pomáhají si také zvukovými nápovědami, například: napadne mě obraz, že dnešní pohádkové princezny ohrožují místo víčelavých draků právě tato chemická monstra. A pak to řeknu nahlas a teď dobře poslouchej: český říkáme drak a ono to zní skoro úplně stejně, jako když řekneš anglicky „drugs“.

Snímek Jaroslav Hodík

Začal jsi se svou protidrogovou osvětou v důsledku současné kritické situace, tedy i zvýšené sociální objednávky?

Mám-li být upřímný, nemohu tvrdit, že to u mne spadlo tak říkajíc z nebe. Již před více než dvaceti lety, v podmínkách totalitního dusna, jsem se ve volném čase intenzivně zajímal o tehdy poněkud konspirativní aktivity průkopníků tohoto žánru. Bylo to slavné trojhvězdi: docent Jaroslav Skála, MUDr. Jaromír Rubeš a PhDr. Eduard Urban. Podařilo se jim tehdy opravdu husarský kousek. Pod rouškou povoleného výcviku psychoterapeutických komunit vchovali v nejtemnějších letech ideologické cenzury kvalitní generaci mladých odborníků, dnes v plně produktivním věku. Říkat nahlas v těch letech Freud nebo Jung bylo riskantní, nic takového nesmělo ani vycházet, tak se to řešilo formou odborných samizdatů. Už tehdy u nás existoval i problém drog, ale nesmělo se to veřejně publikovat. Vzpomínám si dodnes na jeden mimořádně studijní článek v tehdejší znormalizovaném tisku, kde se psalo o tom, že drogy jsou jen průvodním jevem západního světa a naši mládeže se netýká, protože socialismus je krásnější než všechny drogy světa.

Můžeš srovnat, co se za těch dvacet let u nás změnilo?

Vývoj šel i v této oblasti rychle dopředu. Před dvaceti i více lety u nás zákazníci na drahé drogy neměli a také byli před nimi chráněni do značné míry železnou oponou. Za to zde měli k dispozici spoustu zajímavých léků prakticky zadarmo, a tak záleželo jen na jejich vynalézavosti, jak si čisté drogy vyrobit např. z algonu a dalších dostupných preparátů. Osvědčenou technikou, jak získávat bíanco recepty, bylo navázat intimní známost se sestřičkou a v případě, že to byla přímo lékařka, drogově závislý nemusel ani padělat podpis. Jedna z legend pražského podsvětí byl mimořádně inteligentní mladík, který kvůli těmto metodám dokonce úspěšně vystudoval vysokou školu chemickou a stal se uznávaným odborníkem. Takle socialistická idylka se ovšem dramaticky změnila a pro mezinárodní narkomafie jsme už zemí nejen tranzitní, ale i cílovou, kde se promyšleně buduje dlouhodobý trh.

Zajímáš se o tuto oblast osvěty dlouho. Které osobnosti tě obzvláště zaujaly?

Ze zmíněného trojhvězdi to byl zejména Jaromír Rubeš. Po čístkách byl zbaven primariátu, ale i po roce 1970 ještě veřejně provozoval psychodrama v Praze na Horní Palatě (denní sanatorium pro léčbu neurotik). Tehdy jsem mu dělal jakéhosi dobrovolného asistenta. Zkušenosti z té doby při moderování našich současných besed jako když najdu. Ze současných odborníků, s nimiž často jezdíme, je pro mne neobyčejně zajímavá osobnost ing. Jiřího Vacka, který byl před lety, v době své emigrace, sám těžce závislý na heroinu. Razantním rozhodnutím se pro léčbu tehdy tak říkajíc utekl hrobníkoví z lopaty. Sám pak působil v Německu jako terapeut drogově závislých. Po revoluci se vrátil a nějaký čas působil jako náměstek federálního ministra vnitra, takže zná ten problém nejen teoreticky, ale ze všech možných stránek. Mladí účastníci besed mu doslova visí na rtech a též jeho knížka o tom, jak se z toho dostával, je mezi nimi velmi populární u nás i na Slovensku.

Zaujala tě v tomto oboru také nějaká žena?

Určitě. Např. Šárka Pešková, sociální pracovnice nadace Anima. Ta přijde na podium, sedne si na bobek z záplátovaných dřinách a začne si s nimi povídat tichým hlasem, bez mikrofonu, jako by to říkala každému z nich zvlášť, mezi čtyřma očima. Vyzařuje z ní jakási fluidita, jako že je jedna z nich a ačkoliv je to vdaná paní se dvěma dětmi, dostává po chvíli mezi písemnými dotazy i upřímná vyznání lásky.

Neuvažuješ o podobném netradičním způsobu protidrogové osvěty, který by oslovoval i dospělou generaci?

Čteš moje myšlenky. Tenhle projekt připravujeme s Danielem Dobiášem už několik měsíců. Mnozí rodiče jsou totiž takovou hlubší osvětou zcela netknuti. Tragické je na tom to, že jsou často posledními, kdo se o drogové závislosti vlastního dítěte dovídají a může už být pozdě. Besedu s nimi si ovšem představujeme poněkud jinak než rozverné psychodrama a házení vlastovek s dotazy. Měl by to být program typu kulatý stůl, kde by na pódiu kromě nás, písničkářů, byli i představitelé městského úřadu, škol, místního tisku, případně protidrogový koordinátor, a ovšem buď námi dovezený, nebo místní odborník. K tomuhle nápadu nás mimo jiné inspiroval nedávný zájezd do Bratislavy, kde nám nejnřivější odpovědné osoby vyprávěly o problémech s rodiči i o tom, že takový neformální druh osvěty tam momentálně nikdo nedělá. A přitom v Bratislavě je ohrožení mladé generace drogami možná ještě větší než u nás v Praze. Je to totiž hraniční město, kde se protínají dvě drogové trasy: východní a jižní. Ale jako všude jinde, vidíme i tam základní problém v nedostatku přirozené mezigenerační komunikace.

Jaké jsou hlavní příčiny inklinace k drogám?

Podle mého názoru záleží vypěstování návyku na drogu hodně na věku. U těch mladých je to zvědavost, u dospělých to bývá potřeba okamžitého – jak se dnes u mnoha výrobků říká instantního – odbourání úzkosti. Tím nechci tvrdit, že mladí o úzkosti nic nevědí. Jakýsi amalgám zvědavosti a úzkosti je často vede do party, kde se setkávají účtáři z životního vakuu, unifikovaných konzumních pseudo-prožitků, jakých se jimi dostává v mnoha současných rodinách. Nejedná se vždy o křiklavě problematické rodiny s klasickým otcem alkoholikem a atmosférou blížícího se rozvodu. Častěji jsou to navenek už příliš dobře fungující a materiálně zaopatřené rodiny úspěšných podnikatelů, v nichž je náhradou za přirozenou rodinnou komunikaci s interním humorem a rituály dávaná dětem ta či ona vymoženost z rodu videa a počítačových her, která vede k předčasné emoční vyprázdňenosti, samotě a vnitřní vyprázdňosti. Pak je štěstím objevit partu aktivní, čírorodu a pozitivní, s níž je třeba možné hrát divadlo nebo jezdit do přírody. V horším a bohužel stále častějším případě je to parta spojená zvědavostí na výlety do „umělých rájů“.

Dá si „jointa“ marihuany, rituálně kuličící v kruhu, může být pro mnohé první osudový krok i k mnohem tvrdším drogám, a nedat si ho znamená pro partu být srah a muset z ní odejít a zase nebyt nikde akceptován jako dospělá svéprávná osobnost. Tohle právě dětem podrobně vysvětlujeme: jaký je v tomto pseudopřijetí přímo ďábelský trik, protože většina drog k dosažení hladinu euforie nemilosrdně vymáhá krutou daň stále vyšších dávek. S tím souvisí nutnost získat na ně třeba i několik tisíc korun denně. Podle zákona džungle se parta rozpadá a postižený se ocitá v mnohem větší samotě, než byla ta, která ho do party přivedla. Neúčinnost rodičovských výchovných zásahů netkví jenom v tom, že přicházejí obvykle příliš pozdě, ale jsou neúčinné především proto, že i zdánlivě spouštěcí a fungující rodiče často netuší, že jsou sami v očích svých dětí viděni jako drogově závislí, ať už jsou to cigarety, desky piv, nebo nadužívané prášky proti bolení hlavy, podporované často i současnou medicínskou praxí. A jsme zase u té úzkosti jako hlavního zdroje závislosti dospělých: takové to klasické vzít si prášek raději předem, protože mám pocit, že by mě náhodou za chvíli mohla začít bolet hlava. Tohle budeme zase připomínat otcům a matkám u těch kulatých stolu.

Připravila Olga Nytrová

KDO BYL VINEN JEŽÍŠOVOU SMRTÍ?

Po osmi letech od vydání německého originálu (Gütersloh 1987) se takto nazvaná kniha židovského biblisty Pinchase Lapideho dostává také k českému čtenáři. Zejména ale čtenáři křesťanskému, nejdě totiž o studii nezaujatou, spíše o polemicky zaostřené stanovisko k problému, který po staletí zatěžoval vztahy mezi křesťany a Židy. Jednoznačnou odpověď na tuto otázku, stejně rezolutní jako falešnou, že totiž vinu na smrti Spasitele nese židovský národ, se po staletí v „křesťanské“ Evropě zdůvodňovala diskriminací a pronásledováním Židů, vrcholící v plynových komorách Osvětimi. Jakkoli jsou tedy Lapideho slova zvláště palčivá v německé oblasti, pro kterou byla psána, neztrácí na ostrosti ani u nás, kde neuskodí připomenout, že nacistická zvěrstva měla bohatě a neméně tragické předdějiny v celém křesťanství. Kdo má rád jádrou, sarkasticky pointovanou řeč a zaujatý patos, přečte si knihu se zájmem.

Lapide svůj výklad podává v pěti kapitolách. Hned v Předmluvě připomíná tragické souvislosti oné rezolutní odpovědi a záměr, s nímž předkládá své stanovisko: odklidit předsudky, které křesťany a Židy staví falešně proti sobě. „Prvním krokem na této dlouhé cestě od *proti sobě* ke *spolu* má v této knize být vyvrácení nejstarších a nejvražednějších zbraní z arzenálu *křesťanské* se tvářícího antijudaismu: takzvané Jidášovy zrady a paušálního obvinění Židů z vraždy Ježíše Krista.“ (7) Tím je ohlášeno obsah dalších dvou kapitol. Čtvrtá pak připomíná „kostlivce ve skříní“ tradičního křesťanského pohledu na okolnosti Ježíšova ukřižování: postavu Piláta, který měl patrně větší podíl na Ježíšově smrti, než se na první pohled zdá. Poslední kapitola přináší jakési přehledné shrnutí a závěrečné stanovisko autora.

V žádném případě nejde o nezáujatý a vyvážený výklad. To je zřejmé zvláště v kapitole o Jidášovi („Jidáš – zneuznaný a zrazený?“). Lapide začíná snášením dokladů tradičního pohledu na Jidáše jako představitel a pravzor podlého a hamižného Žida, a to jak z církevních textů, tak z výtvarného umění. Tento pohled pak ovšem překvapivě chápe jako autenticky odvozený z evangelijních zpráv. Aby Jidáše obhájl, což je jeho zřejmým záměrem („Zařel pro rehabilitaci“), je název poslední oddílu této kapitoly, musí pak dosti krkolomně zpochybnit spolehlivost evangelijního podání pašijního příběhu. Po vzoru dnes již antikvárních osvícenských hypotéz raného teologického liberalismu vykládá přítomnost mnoha starozákonních ohlasů v pašijním příběhu tak, že celé líčení bylo vlastně zkomponováno na základě těchto „problematičtějších proroctví“. To pak zvláště aplikuje na osobu Jidášovu: „Nemohl by být Jidáš pouhou uměloou konstrukcí evangelistů, kteří jej potřebovali jako Ježíšova protivníka, aby mohlo Ježíšovo světlé oproti hříšné černému pozadí Jidáše zazářit o to jasněji?“ (28) Za zmínku (ač nikoli výslovně souhlasnou) mu naproti tomu stojí zcela fantastická domněnka psychoanalytika Reika, že Jidáš vlastně představuje „Kristovo druhé já“, jakousi vytěsněnou část Ježíšovy osobnosti obsahující jeho úzkostné sny a zlé sklony (34). Zejména v této kapitole připomíná Lapide lovece, který vyšel na zájez s protiletadlovým dělem (jakkoli je jeho zaujatost pochopitelná). Stačilo by méně rámsu a o málo více soustředění na to, jak liší Jidášovu postavu biblické texty samy. Ukázalo by se přinejmenším, že Jidáš v pašijních zprávách nevystupuje jako *reprezentant Židů*, nýbrž především jako jeden z *úředníků*, že tedy v jeho příběhu zachovávala raná církev motiv značné ženatosti pro ni samu. Nápadná blízkost Jidáše Petřovi není něco, co by v evangelijních zprávách objevil teprve Lapide.

Také třetí kapitola („Takzvaný proces před velerádou“) je rehabilitační. Má ukázat, že podíl na Ježíšově odsouzení, který evangelijní zprávy připisují židovské velerádě, je značně přehnaný. Tendenci evangelij přisunout odpovědnost za Ježíšovu

odsouzení z Římanů na Židy vysvětluje potřebou nového náboženství „zajistit si toleranci ze strany římských úřadů“ (50). Dostí podrobně popisuje, jak se líčení „Ježíšova procesu“ v evangeliích liší od toho, co je známo o tehdejší židovské procesní právu. Přesná představa o průběhu Ježíšova „odsouzení“ je skutečně jedním z nejobtížnějších problémů vztahu pašijního příběhu k historii a křesťanská biblistika se jím také už delší dobu zabývá. Lapide ovšem neupozorňuje na jednu závažnou skutečnost, která právě činí tento problém tak obtížným: nemáme totiž jistotu nejen o historické spolehlivosti evangelijních zpráv (která je zpochybňována rozpory mezi jednotlivými evangelií), ale ani o spolehlivosti údajů o tehdejší židovské procesní právu.

Ve čtvrté kapitole nejde již o ospravedlnění, nýbrž naopak o příkré odsouzení („Od Poncia ke svatému Pilátovi“). Lapide nejprve připomíná, že jiné dobové zprávy (Josephus Flavius, Filón) líčí Piláta méně příznivě než evangelisté. Postupně pak směřuje k tomu, že určí Piláta za hlavního – a konec konců jediného, kdo je odpovědný za Ježíšovu ukřižování. „Jedinou historickou postavou, která má bezprostřední vztah ke smrti Ježíše... je římský místodržitel. Tento vztah je třeba chápat jako *příčinný*.“ (91) Podíl židovského lidu naopak snižuje na minimum; v tomto záměru dochází až k hypotéze, která opět operuje rozdělením osobnosti: jelikož evangelista Matouš uvádí, že i onen zločinec Barabáš se jmenoval Ježíš (Mt 27,17 – Lapide neuvádí, že jde o dosti nepodložené různění), je „docela možné, že Ježíš Nazaretský byl tím pravým a jediným Ježíšem, o jehož propuštění prosily zástupy židovského lidu; mnohem později, v zápalu protijidovské polemiky řeckých evangelistů, se rozptýlil ve *dva* Ježíše...“ (84)

Poslední kapitola („Osm odpovědí na otázku viny“) by mohla stát samostatně. Je také nejvyrovnanější a podle mého názoru teologicky nejzávažnější. Shrnuje možné odpovědi na otázku, která stojí v titulu knihy, a postupuje přitom od nepřijatelně zjednodušujících (Židé, Římané, saduceové, farizeové) k závažnějším: Ježíše vydal sám Bůh, Ježíš zemřel i za Izrael, Ježíš vydal sám sebe – a nakonec: pro vinu všech, což se týká na prvním místě toho, kdo ho vyznával. Tyto čtyři poslední výklady (to už Lapide neuvádí) také zhruba odpovídají interpretacím, které Ježíšovu smrti připisuje novozákonní podání.

Lapideho kniha se dotýká závažné věci a čtenáři bude k užtku přinejmenším tím, že jej vyprovokuje k otázkám, které by si jinak nekladal. S tímto záměrem parně knihu do českého prostředí brněnské Centrum pro studium demokracie a kultury uvedlo. Je třeba ale čtenáře důrazně upozornit, že zdaleka ne všemu, co Lapide samozřejmě tvrdí, lze důvěřovat! Nejde v žádném případě o výklad věcně spolehlivý. Na některé problémy jsem upozornil, jiné uvedl v recenzi německého vydání Jürgen Roloff v ThLZ 113 (1988), sl. 744–746 (vedle výuky závažné „nedbalého zacházení s biblickými texty“ např. upozorňuje, že názor, který Lapide podává na vzájemné přímě G. Bornkammovi – na str. 61 české verze – podle všeho dotyčný novozákonník nikdy nevyjádřil!). Je nepochybné, že proti křesťanskému antisemitismu je třeba bojovat. Zdá se však, že by autor lépe posloužil svému záměru, kdyby prostě, přesně a důkladně připomínal křesťanům jejich vlastní normu. „Kdo je viněn Ježíšovou smrtí?“ – to se jeví jako poněkud klívě položená otázka, má-li odpověď jednoho očistit a druhého očerit. Lapide má jistě na své straně skutečnost, že on s tím nezačal. Ale nakonec jeho vášnivá obhajoba zní stejně nepřesvědčivě jako přesvědčení těch, kdo za viníky prohlášovali Židy. Asi není náhodou, že právě vůči Ježíšovi najeďnou člověk cítí, že otázka viny tu stojí úplně jinak.

(Pinchas Lapide: *Kdo byl viněn Ježíšovou smrtí?*, přel. Z. Merta, CDK Brno 1995, 125 str., 89 Kč)

Jan Roskovec

Evoluce bez ateismu

Dostal se mi do rukou – nikoliv mým přičiněním – Mariánský dokument roku č. 4 z února 1996 s názvem Na konci času. Přináší následující články: Proč pláčeš Maria, I sochy dnes pláčou, Maria mystická růže a S Ježíšem v dešti a bez přístřeší. Na poslední straně je pak stať Ateismus je dnes nemyslitelný. V tiráži je uvedeno, že tuto tiskovinu vydalo Mariánské nakladatelství a že redaktorem čísla a autorem článku – zřejmě kromě jednoho, který je převzatý – je František Press. Tyž autor a totéž nakladatelství vydali knihy Věda a víra, Maria, Děvečky boží aj.

Myslím, že je věci teologů, aby se vyjádřili k náplni článků s mariánskou tematikou, a že je kompetenci církevních autorit, aby posoudily, zda mají být tyto elaboráty šířeny na církevní půdě. Dovolím si vyjádřit se jen k poslednímu z uvedených článků. Jeho autora neznám a nevím, jaká je jeho profese. O sobě bych snad měl říci, že pracuji v jednom oboru biologie a snažím se být křesťanem katolického vyznání. Obě tyto skutečnosti mne zavazují k tomu, abych zde nemlčel.

V úhlaví článku se praví: „Jak je to však možné, že u nás nadále naše životní názory usměrňuje pár primitivních materialistických pouček a že například teorie biologické evoluce, ještě donedávna nám předkládaná v marxistickém hálení, je i dnes obecně přijímána nejen ateisty, ale i lidmi věřícími, ačkoliv jde jen o snůšku teorií, jejichž neplatnost byla už před lety v laboratorních prokázána?“ Dovolte mi ocitovat ještě dvě další pasáže z tohoto článku.

„Byla to zejména molekulární biologie, rozvinuvší se v druhé polovině našeho století, která svými převratnými výzkumy buňky teorii evoluce doslova smetla se stolu. Zde je nutno si představit, že v 19. století pod tehdejšími optickými mikroskopy, zvětšujícími jen několikasetkrát, se buňka jevila jako soubor více méně neurčitých skvrn a drobných pohyblivých se částic. Bylo tedy možno o ni prohlásovat, že mohla vzniknout pod vlivem množství náhod. Moderní elektronové mikroskopy však tyto jednoduché představy zcela zvrátily. Teprve ony umožnily opravdový výzkum živé buňky a dospělo se k převratným objevům, které teorii evoluce naprosto vylučují.“

„Slučovat evoluci s křesťanstvím nelze, protože to jsou dva protichůdné myšlenkové světy, které, opakují, se vzájemně vylučují – a je to vždycky na úkor katolické dogmatiky, pokoušejí-li se někteří teologové o tuto syntézu. Žel, snaží se o to i u nás leckterý *křesťanský akademik*, hrající si na populárního vědeckého proroka, ve skutečnosti tropící nedozrálé škody na duchovním rozvoji zejména mládeže a vzdělanější části naší katolické veřejnosti. Je-li dnes už biologický evolucionismus prokazatelně vědeckou pověrrou dvacátého století, je samozřejmě nemyslitelný i ateismus, který se o něj jako o svou víru opírá.“

Jde tu o dva problémy.

Především se v článku tvrdí, že evoluční paradigma je snůškou teorií, jejichž neplatnost byla už před lety laboratorně prokázána, že zejména molekulární biologie smetla evoluci ze stolu. Zde je třeba jednoznačně říci, že tato tvrzení jsou naprosto nepravdivá. Zůstává jen otázkou, zda příslušné pasáže článku jsou projevem autorovy neznalosti, anebo úmyslu dezinformovat čtenáře. Jednou z charakteristik vědy je vyvrátitelnost jejích teorií. Nevím, jak bude stát problém evoluce za sto let. Zatím však nejsou patrně žádné seriózní známky nějakých zásadních převratů v této oblasti.

Druhý problém je složitější. Jsou evoluční názory pověrrou 20. století a ve svých důsledcích pak protikřesťanské? Bylo už popsáno dost papíru k této otázce. Zde snad postačí říci, že evoluční přístup je jedním ze základních platných paradigmat současné biologie a že biologové, kteří jsou křesťany, zpravidla necítí žádný rozpor mezi respektováním evolučních principů a svou vírou. Pokud se takový rozpor objeví, pak bývá pochybní buď jejich biologie, nebo víra, anebo obojí. To platí i v případě představitelů tzv. křesťanské vědy.

Smyslem tohoto příspěvku je upozornit na pokusy dezinformovat křesťanskou veřejnost v této oblasti. Je věcí svědomí autorů těchto článků, že se pouštějí do témat, kterým evidentně nerozumějí. Současně je však projevem nevzdělanosti a lživosti křesťanů, že se takové články mezi nimi mohou šířit.

Karel Beněš

PERSPEKTIVY

příloha Katolického týdeníku

Odpovědný redaktor: Jaroslav Šubrt

Redakční rada:

Květoslava Neradová, Oto Mádr,
Petr Kolář, SJ, Odilo Štampach, OP,
Petr Přihoda, Václav Frei,
Jaroslav Med (předseda), Josef Gabriel,
Zdeněk Jančařík, SDB,
Miloš Doležal, Václav Dvořák

Adresa redakce:

Londýnská 44, 120 00 Praha 2 – Vinohrady
tel. 24 25 03 95, linka 23

Fotosazba Pavel Vodička

Výběr z Perspektiv v Braillově šlepeckém písmu lze objednat na adrese: David Nebeský, Knihovna pro nevidomé a těžce zrakově postižené, Platněšská 2, 110 00 Praha 1. Tel. 24 81 02 42/linka 166

Nevyžádané rukopisy se nevracejí!